

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

Tilen Gor

**Vpliv vojaške organizacije na osebnost
posameznika**

Diplomsko delo

Ljubljana, 2017

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

Tilen Gor

Mentorica: prof. dr. Ljubica Jelušič

**Vpliv vojaške organizacije na osebnost
posameznika**

Diplomsko delo

Ljubljana, 2017

ZAHVALA

Rad bi se zahvalil svoji mentorici prof. dr. Ljubici Jelušič za vse njene napotke, pomoč in usmerjanje pri pisanju diplomskega dela. Hvala tudi za potrpežljivost in prijaznost, ki sem jo bil iz vaše strani deležen skozi celoten čas pisanja.

Posebno zahvalo namenjam družini, ki me je skozi celoten študij podpirala in mi stala ob strani ter hvala tudi moji partnerki, za vso pomoč, podporo in spodbudne besede...zlata si. Velika zahvala gre tudi osebam, ki so bile pripravljene sodelovati v intervjujih in s svojimi izkušnjami pomagati pri raziskavi. Prav tako pa tudi hvala vsem, ki ste tako ali drugače pomagali pri izdelavi diplomske naloge.

Vpliv vojaške organizacije na osebnost posameznika

V diplomski nalogi obravnavam vojaško organizacijo in njen vpliv na osebnost posameznika. Najprej opredelim vojaško organizacijo, osebnost in socializacijo kot pomemben skupek procesov, preko katerih se posameznik vključuje v družbo. Osebnost ni izoblikovana že ob rojstvu posameznika, temveč to postane postopoma, preko procesa socializacije in njenih dejavnikov. Zatorej smo si ljudje različni, saj se venomer razvijamo in spreminjamo ter tako oblikujemo svojo osebnost. Osebnost pojasnim z vidika nekaterih poglavitnih avtorjev kot celosten vzorec relativno trajnih značilnosti, po katerih se posamezniki razlikujejo med seboj, pri tem pa primerjam razlage teoretskih pojmovanj osebnosti. Seznanim se s pomembnimi dejavniki socializacije, med katerimi izpostavim družino kot temeljno enoto posameznikovega razvoja, ki oblikuje njegovo obnašanje in posledično tudi prve zametke njegove osebnosti, ki jih pozneje drugi dejavniki socializacije, kot so vrstniki, šola in delovno okolje, še bolj izoblikujejo, tako da se razvije celostno oblikovana osebnost. Nato se dotaknem dejavnika delovnega področja, pri čemer izpostavim vojaško organizacijo kot specifično organizacijo znotraj družbenega sistema, v katerem veljajo določena pravila ravnanja, dela in življenja. Preučim kako, če sploh, ter zakaj vojaška organizacija vpliva na osebnost in spoznavam katere so osebnostne značilnosti ljudi, ki so svoje življenje posvetili delu v vojski. Diplomsko delo je rezultat teoretičnih razprav temelječih na literaturi in izvedene terenske kvalitativne raziskave.

Ključne besede: vojaška organizacija, osebnost, socializacija.

The Influence of Military Organization on an Individual's Personality

This diploma thesis examines military organization and its influence on an individual's personality. First, military organization, personality and socialization are defined as an important whole of processes through which an individual involves himself or herself in the society. An individual's personality is not shaped already at his birth, but it is shaped gradually through the process of socialization and its agents. Hence, people are different, since they are continually developing, changing and thus shaping their personalities. I explain personality from a point of view of some principal authors as an integral pattern of relatively permanent characteristics that distinguish individuals amongst themselves and I compare explanations of different theoretical conceptualisations of personality. When introducing agents of socialisation, I emphasise family as the basic unit of an individual's development since it shapes his or her way of behaving and, consequently also his or her first personality traits, which are later on, with the help of peers, school, media and work environment, completely shaped and developed into an integral personality. Later, I touch upon the factor of work domain where I evoke military organisation as a specific organization within a social system where certain defined rules of behaving, work and life are in force. I examine how, if at all, and why military organization influences personality and I study characteristics of people who devoted their lives to work in the army. My diploma thesis is a result of theoretical discussions based on literature and fieldwork qualitative research.

Keywords: military organisation, personality, socialisation.

KAZALO

UVOD	6
1 METODOLOŠKI – HIPOTETIČNI OKVIR	8
1.1 PREDMET IN CILJ PREUČEVANJA	8
1.2 RAZISKOVALNO VPRAŠANJE	8
1.3 METODOLOŠKI PRISTOP	9
2 TEMELJNI POJMI	9
2. 1 VOJAŠKA ORGANIZACIJA	9
2. 2 OSEBNOST	11
2. 3 SOCIALIZACIJA	12
3 OSEBNOST	13
3. 1 OSEBNOSTNE LASTNOSTI	13
3. 2 POJMOVANJE OSEBNOSTI	14
3. 4 OSEBNOSTNI RAZVOJ	16
3. 4. 1 DEDNOST	16
3. 4. 2 OKOLJE	17
3. 4. 3 SAMODEJAVNOST	17
4 SOCIALIZACIJA	18
4. 1 FAZE SOCIALIZACIJE	19
4. 2 DEJAVNIKI SOCIALIZACIJE	20
4. 2. 1 DRUŽINA	20
4. 2. 2. DRUŽBENE SKUPINE	21
4. 2. 3 ŠOLA	22
5 VOJAŠKA ORGANIZACIJA	23
5. 1 TEMELJNE ZNAČILNOSTI	23
5. 3 VREDNOTE	24
5. 4 VOJAŠKO ŽIVLJENJE	25
6 RAZISKAVA	27
VOJAK I	27
VOJAK II	31
VOJAK III	34
SKLEP	37
ZAKLJUČEK	40
LITERATURA	43
PRILOGA A: INTERVJU	45

UVOD

V sodobnem svetu, kljub razvoju znanosti in tehnologije, v vojaški organizaciji ključno vlogo še vedno igra človek. Za dosego uspešne in učinkovite vojske si je potrebno zagotoviti zaupanje ter učinkovite ljudi. Njihove zmožnosti za uspešno delo temeljijo na izurjenosti, disciplini, hrabrosti, samostojnosti, motiviranosti in morali, predvsem pa na telesnih, značajskih in duševnih lastnostih.

Konec hladne vojne je s seboj prinesel obdobje dinamičnih sprememb na vseh področjih delovanja vojaških organizacij po vsem svetu. Pojavile so se nove oblike ogrožanja varnosti, ki so vodile k spremembi varnostne politike, nastalo pa je še mnogo drugih sprememb, katerih posledice, predvsem v zahodnih državah, so bile iskanje odgovorov na potrebe, smiselnost in uporabnost predhodno uveljavljenih naborniških vojsk. Slednje so vključevale vse tipe ljudi, ne glede na njihove osebnostne lastnosti in socialni status. Vojaške organizacije so bile tako v preteklosti sestavljene iz posameznikov, ki so imeli popolnoma različne poglede na svet, razlikovali so se po potrebah, vrednotah, željah, stopnji znanja, inteligence, sposobnostih ter so prihajali iz različnih socialnih okolij, v katerih so rasli in se izoblikovali v osebe. Posledično takšne vojske niso razpolagale z učinkovitim in uspešnim kadrom, saj večina ni bila primerna za opravljanje tovrstnega dela (neustrezne fizične ali osebnostne lastnosti), ali pa so se tam znašli proti svoji volji. Tako je bil lahko tovrsten proces urjenja, učenja in priprave na delovanje posameznika ter celotne enote težavno in dolgotrajno delo. Vojaške organizacije so se primorane posluževati težkih, napornih, v nekaterih primerih tudi skrajnih načinov dela, da posameznika fizično in tudi osebnostno pripravijo ter preobrazijo do točke, da je pripravljen dosegati želene cilje organizacije.

V današnjem sodobnem svetu pa je napram naborniškimi vojskam veliko govora o profesionalnih (poklicnih) vojskah. Poklicno popolnjevanje sil tako predstavlja bistveno razliko v sami organizacijski sestavi, kot tudi v posameznikih, ki takšno organizacijo sestavljajo in predstavljajo. Večinoma gre za posameznike, ki jih k opravljanju tovrstnega poklica vodi lastna želja. Svoje življenje prostovoljno posvetijo delu v vojaški organizaciji, saj se počutijo fizično in duševno sposobne, hkrati pa tudi živijo oziroma rastejo v okolju, kjer preko dejavnikov (agensov) socializacije večinoma pridobijo osebnostne lastnosti, vrednote, cilje, znanje in druge

značilnosti, ki jih vojaška organizacija potrebuje za uspešno in učinkovito delovanje. Po drugi strani pa to omogoča, da je urjenje, usposabljanje in delo veliko bolj učinkovito in tekoče ter ne zahteva posluževanja težkih oziroma skrajnih oblik le-tega.

Kljub temu, da se vojaške organizacije stalno spreminjajo ter prilagajajo okolju, v katerem so primorane delovati, se še vedno smatrajo za poseben družbeni sistem, za katerega veljajo pravila delovanja in življenja, ki jih ne najdemo nikjer drugje. Življenje v takšni organizaciji je vse prej kot lahko, zato danes že pred vstopom vsakega posameznika natančno pregledajo in ugotovijo, ali je primeren za opravljanje tovrstnega dela. Institucija, kakršna je vojska, si prizadeva, da bi posamezniki čim bolj ponotranjili lastnosti vojaške organizacije in spremenili ali okrepili osebnostne lastnosti ter značilnosti njihovega socialnega okolja, iz katerega prihajajo, kar bi omogočilo popolno pripravljenost posameznika za uporabo sile, izpostavljanje lastnega življenja ali kakršnekoli druge dejavnosti za doseganje postavljenih ciljev organizacije.

Vsak posameznik je edinstveno in neponovljivo bitje, ki je rezultat številnih dejavnikov, interakcij in procesov, s katerimi se sooča v življenju. Ko vstopi v vojaško organizacijo, posameznik trči ob organizacijske lastnosti, ki pa so mnogokrat drugačne od posameznikovih. Na kakšen način oziroma, če sploh, danes vojaška organizacija vpliva na osebnost posameznika in na njegovo ravnanje, ki ga je oblikoval skozi faze in dejavnike socializacije, pa bom raziskal v diplomski nalogi.

1 METODOLOŠKI – HIPOTETIČNI OKVIR

1.1 PREDMET IN CILJ PREUČEVANJA

Namen diplomskega dela je opredeliti osebnost in socializacijo ter njuno vlogo v vojaški organizaciji. Cilj naloge pa je raziskati vplive vojaške organizacije na predhodno oblikovano osebnost posameznika.

Človek je edinstveno bitje, ki se stalno spreminja in razvija. Vsak se rodi kot *tabula rasa*, kar pomeni, da se njegova osebnost postopoma oblikuje preko procesa socializacije in drugih dejavnikov: družbenih skupin in interakcij, ki jih skozi življenje vzpostavi. Posebej pomembno vlogo pri tem igrajo družina, okolje in sovrstniki, ki posamezniku omogočajo pridobitev določenih osebnostnih lastnosti, ki ga definirajo kot osebo (npr. moč, zgovornost, družabnost). Z vstopom v vojaško organizacijo, ki velja za poseben podsistem družbenega sistema, pa se posameznik sooči z novim okoljem, novim načinom dela, ravnanja in obnašanja, kar povzroči trk med njegovimi osebnostnimi lastnostmi in življenjsko preizkušnjo.

Na začetku bom opredelil pojme vojaška organizacija, osebnost in socializacija. V nadaljevanju bom razčlenil osebnost, njeno strukturo ter za lažje razumevanje prikazal dve najpogostejše uporabljeni pojavi obliki pojmovanja osebnosti in osebnostnih lastnosti v literaturi. Sledi poglavje o socializaciji in dejavnikih socializacije, ki so pomembni za razvoj osebnosti posameznika. V zadnjem teoretskem poglavju diplomske naloge bom pojasnil še nekaj temeljnih značilnosti, ki veljajo za vojaško organizacijo. V empiričnem delu so predstavljene terenske ugotovitve, kjer sem opravil intervjuje s trenutnimi in nekdanjimi pripadniki Slovenske vojske ter pojasnil, ali vojaška organizacija vpliva na osebnost posameznika.

1.2 RAZISKOVALNO VPRAŠANJE

V diplomski nalogi bom za izhodišče analize izhajal iz sledečega raziskovalnega vprašanja:

R1: *Ali vojaška organizacija, kot poseben tip družbene organizacije, razvija nove osebnostne lastnosti pri posamezniku ali samo utrdi že obstoječo oblikovano osebnostno strukturo človeka, ki jo v vojsko prinese iz procesa socializacije in osebnostnega razvoja?*

1.3 METODOLOŠKI PRISTOP

V diplomski nalogi sem uporabil metode in vire, s katerimi sem poskušal poiskati odgovore na raziskovalno vprašanje. Uporabil sem naslednje metode družboslovnega raziskovanja:

- Podlaga za pisanje diplomske naloge je izhajala iz **analize primarnih virov**, saj sem se večinoma usmeril na posamezne knjige, članke in druge dokumente, ki so obravnavali tematiko psihologije, sociologije in vojaških ved. Za dodatne vsebinske informacije in analizo sem uporabil in vključil še **analizo sekundarnih virov**.
- Izvedel sem **terensko kvalitativno raziskavo** s pomočjo intervjuja z osebami, ki so na različne načine prišle v stik z vojaško organizacijo. Uporabil sem metodo strukturiranega in nestrukturiranega intervjuja, da bi dobil odgovore na postavljen raziskovalen problem.
- Pri opisovanju teoretičnih konceptov diplomskega dela sem večkrat uporabil **opisno oziroma deskriptivno metodo**.
- V analizo sem vključil koristne informacije s predavanj in obiskov raznih obrambnih organizacij ter institucij, ki se ukvarjajo z vojaško organizacijo s sociološkega in psihološkega vidika.

2 TEMELJNI POJMI

2.1 VOJAŠKA ORGANIZACIJA

Pojem vojaške organizacije je zelo širok in ima več opredelitev. Sociolog Erving Goffman vojaško organizacijo umešča med totalne institucije (zapor, psihiatrične bolnišnice), kot prostor

za bivanje in delo, kjer veliko posameznikov, s podobnim položajem in statusom, preživi daljše časovno obdobje. Pri tem je posameznik odrezan od širše družbe, v instituciji pa živi prisilno, formalno obdobje življenja. Ker gre za posebne oblike institucij, jih poimenuje kot »drevesnice,« v katerih poteka proces spreminjanja oseb; vsaka je naravni eksperiment o tem, kaj lahko naredimo jazu. Takšen vstop v totalne institucije pomeni spremembo jaza, izraža pa se skozi posameznikovo obleko, ime, osebno lastnino in videz ter druge lastnosti, ki ga predstavljajo in še posebej poudarjajo, da ne gre več za iste osebe, kakršne so bile nekoč (Haralambos in Holborn v Jakič 2010, 73–74).

Nasprotno, Lewis A. Coser vojaško organizacijo opredeli kot netotalno, vendar kot pohlepno institucijo ter pravi, da je pohlepna institucija tista, ki od svojih pripadnikov zahteva popolno ter izključno zvestobo, pri čemer pa si želi podrediti tudi posameznikovo osebnost. Preživetje takšne institucije je torej odvisno od zvestobe njenih članov in načina podrejanja, ki v pohlepni institucijah temelji na prostovoljni odločitvi, pri totalnih pa na prisili. Za vsako institucijo velja, da svojim pripadnikom nalaga določene zahteve in pričakovanja. Vojaška organizacija kot specifična vrsta organizacije pa od svojih pripadnikov zahteva posebne zahteve in pričakovanja, ki vplivajo na njihova socialna življenja in osebne lastnosti (Vuga in drugi 2013).

Najsplošneje pa vojaško organizacijo opredelimo kot specifičen okvir globalnega družbenega sistema oziroma njegovega podsistema. Pri vojaški organizaciji govorimo o sistemsko organizirani celoti, ki jo sestavlja veliko število med seboj povezanih in prepletenih podsistemov, zanjo pa je značilno naslednje (Lubi 1995):

- **Zapletenost** - vojaška organizacija je v svojem bistvu zapleten sistem, saj vključuje veliko število različnih elementov (bojnih sistemov, orožje in vojaško opremo), hkrati pa so odnosi med elementi prepleteni in medsebojno odvisni.
- **Odprtost** – gre za odprt sistem, saj vojaška organizacija nenehno izmenjuje materijo, energijo in informacije z zunanjim okoljem.
- **Dinamičnost** – če vojaška organizacija želi uspešno in učinkovito uresničevati nje postavljene cilje, se je primorana stalno spreminjati (bodisi v celoti ali po posameznih delih) in se stalno prilagajati vplivom iz okolja.
- **Stohastičnost sprememb** – za vojaško organizacijo so značilne spremembe, ki jih je težko (v celoti) vnaprej predvideti. Vsaka sprememba doprinese tudi posledice, zato je samo upravljanje in vodenje tovrstne organizacije še posebej zahtevno.

- **Nestacionarnost** – gre za nestacionaren sistem, kjer se struktura, obnašanje in delovanje v vojaški organizaciji ne ponavljajo. Vsaka nova situacija pomeni prilagoditve in pripravo, hkrati pa omogoča, da vojaška organizacija koristno uporabi pretekle izkušnje in se s tem lažje prilagaja novonastalim sistemom.
- **Hierarhičnost** – zanjo velja hierarhično ustrojen sistem, ta je še dodatno razčlenjen na posamezne ravni, med njimi pa obstajajo odnosi subordinacije.
- **Dvosmernost odnosov** – značilen je dvosmerni odnos človek – človek in človek – tehnika, tako v vojaški organizaciji kot tudi njenem okolju. Takšne odnose je možno opaziti tudi v drugih organizacijah, vendar je v vojaški še posebej izrazit v smislu njenega upravljanja in vodenja ter s tem uspešnega izvajanja zastavljenih nalog in ciljev.

2.2 OSEBNOST

Definicij in opredelitev osebnosti je toliko, kolikor je avtorjev, ki so se z njo ukvarjali. Če bi na kratko strnili temeljne psihološke definicije osebnosti, ki so jih nekateri avtorji navedli v strokovni literaturi, bi lahko rekli, da je osebnost celostni vzorec relativno trajnih značilnosti, po katerih se posamezniki razlikujejo med seboj. Zajema vse vidike človekovega delovanja in značilnosti, ki predstavljajo njegovo individualnost in po čemer ga ločimo od drugih.

Musek opredeli osebnost kot relativno trajno in edinstveno celoto duševnih vedenjskih in telesnih značilnosti posameznika (Musek 1993). V literaturi zasledimo tudi druge definicije osebnosti, med katerimi se najpogosteje navaja opredelitev Sama Allporta (1937), ki je osebnost opredelil kot »dinamično organizacijo tistih psihofizičnih sistemov pri posamezniku, ki določajo značilne načine njegovega prilagajanja okolju« (Musek 2005b, 5).

Za lažje razumevanje definicij osebnosti, si lahko pomagamo tako, da ugotovimo pojmovne dimenzije, s katerimi opredeljujemo osebnost. Če strnemo, ločimo šest pomembnih opredeliteljnih dimenzij (Musek 1999, 20):

- **Trajnost in spremenljivost.** Posameznikova osebnost je sistem, ki se razvija in spreminja, a v tem procesu ohranja relativno trajnost in identiteto. To določilo je pogoj, da osebnost sploh lahko pojmuje in prepoznamo.

- **Individualnost in splošnost.** Osebnost je sistem, ki je v načelu individualen. Individualnost osebnosti je edinstvena, neponovljiva in nezamenljiva kakovost, v dobršni meri oprta na individualni zavesti (samozavedanju) posameznika in na podobi samega sebe. A hkrati je individualiziranost osebnosti tudi človekova splošna, »generična« poteza.
- **Sestavljenost in celovitost.** Osebnost je sistem, ki je navznoter kompleksen, razčlenjen, vendar deluje kot celota, a to še ne pomeni, da je osebnost notranje nekonfliktna in nujno harmonična celota.
- **Objektivnost in subjektivnost.** Osebnost posameznika združuje objektivne in subjektivne vidike dejavnosti. Lahko bi rekli, da se osebnost vsakega posameznika pojavlja tako v »prvi osebi«, torej tako kot doživljamo in usmerjamo samega sebe, kakor tudi v »tretji osebi«, tako kot doživljamo druge. Kot osebnost smo hkrati akterji in objekti.
- **Določenost in avtonomnost.** Osebnost je celota, ki je podvržena vzročnim in sistemskim zakonitostim in je hkrati izvor tistega človekovega delovanja, ki je relativno svobodno in avtonomno – izvira iz zavestne volje, namer in odločitev posameznika.

2.3 SOCIALIZACIJA

Najlažje in najpreprosteje bi socializacijo označili kot skupek vseh procesov, s katerimi in preko katerih se posameznik vključuje v družbo. S pojmom socializacija zajamemo vse vplive in dejavnike okolja, družbe in enot, ki se pojavljajo (organizacije, skupine, društva, institucije), na posameznika, da bo preko njih lahko sposoben prevzemati in igrati vlogo v družbi, ki mu ustreza in se prilagaja njegovi osebnosti (Flere 2000, 129).

Socializacija je hkrati tudi proces, skozi katerega nemočno človeško bitje, ki je od vseh živih bitij ob rojstvu najbolj nebogljen, postaja samozavedujoče bitje, ki je sposobno skrbeti samo zase, ki je sposobno obvladovati vse družbeno pomembne oblike obnašanja, vedenja, ravnanja in se prilagoditi družbenim normam, potrebam in pravilom družbe in kulture, v kateri se je rodilo.

Sociologa Peter Berger in Thomas Luckman opredelita socializacijo kot proces, v katerem posameznik sprejme, se nauči in začne prevzemati ter »igrati« vloge, ki so značilne za določeno

družbo, oblikuje identiteto in osebnost ter sprejme postavljene kulturne norme, vrednote, pričakovanja in vedenjske vzorce.

Po eni strani pri socializaciji poteka individualno osebnostno oblikovanje posameznika, po drugi strani pa gre za postopno vključevanje posameznika v kulturo in širši družbeni svet. Kakšen vpliv bo imela socializacija na posameznika, pa je odvisno od lastnih pričakovanj, dejavnosti in prizadevanj, ki jih bo posameznik pokazal, hkrati pa bo tudi vedno družbeno določena in odvisna od dejavnikov, na katere posameznik ne bo mogel vplivati; človek tako ne more vplivati ali odločati o tem, v kakšni družini se bo rodil, kakšnega spola bo, kje bo živel, katere etnične pripadnosti bo in drugo. Na svetu obstaja mnogo različnih tipov družb, kultur in ljudi, zato se potek socializacije razlikuje, to pa ustvarja nešteto možnosti, da je vsak človek edinstvena in neponovljiva osebnost (Počkar in drugi 2011, 47–48).

3 OSEBNOST

3.1 OSEBNOSTNE LASTNOSTI

Znanstveniki in psihologi pogosto gledajo na osebnost kot na strukturo, sestavljeno iz posameznih enot in odnosov med njimi. Te enote imenujemo osebnostne lastnosti – razmeroma trajne značilnosti, po katerih se ljudje razlikujemo med seboj. Osebnostnih lastnosti je zelo veliko, skoraj neomejeno, mednje prištevamo inteligentnost, živahnost, moč, pa tudi spol in starost, telesno težo in višino, barvo kože, las, oči in tako dalje. Te lastnosti se pri posamezniku združujejo v značilen vzorec, ki je enkraten in neponovljiv ter tvori njegovo osebnost.

Paziti moramo, da osebnostnih lastnosti ne enačimo, saj niso vse enako pomembne. Zgodnji raziskovalci osebnosti in antični misleci so se zlasti zanimali in usmerjali v oblikovanje osebnostnih tipov, ki naj bi omogočili razvrstitev vseh ljudi v nekaj kategorij, ki združujejo določene značilnosti – tipe (Musek 1999, 136).

Ker je osebnostnih lastnosti toliko, da jih s težavo zajamemo v en sam koš, jih je smiselno razvrstiti v nekaj glavnih skupin. Med njimi hitro najdemo podobnosti, a tudi očitne razlike. Za lažji pregled nad osebnostnimi lastnostmi, le-te že po tradiciji razvrščamo v štiri temeljna področja osebnosti: temperament, značaj, sposobnosti in telesna zgradba (konstitucija).

Približno v tem vrstnem redu se je tudi skozi zgodovino razvijalo spoznavanje osebnostnih lastnosti. Ni slučaj, da temperament uvrščamo na prvo mesto proučevanja osebnostne strukture,

saj gre za kategorijo, ki jo najhitreje in najlažje opazimo, medtem ko se je raziskovanje značaja in intelekta razvijalo bistveno kasneje in počasneje.

Temperament, ki se je razvil iz latinske besede *temperamentum* (mešanica) zajema predvsem značilne načine obnašanja in čustvovanja. Med temperamentne lastnosti štejemo silovitost, hladnokrvnost, živahnost in druge. Najbolj znana tipološka teorija osebnosti je HipokratGalenova tipologija temperamenta, ki predstavlja osnovno delitev ljudi glede na njihove osebnostne lastnosti. Če je pri temperamentu šlo za načine in oblike obnašanja, gre pri značaju za vsebino vedenja. Značajske lastnosti so zlasti tiste osebnostne značilnosti, ki jih radi pogosto ocenjujemo iz etičnega in moralnega vidika ter jih povezujemo s posameznikovo voljo in stopnjo motivacije. Mednje med drugim štejemo poštenost, skromnost, nesebičnost, hrabrost, odkritost. Nasprotno od temperamentnih lastnosti, ki so zelo odvisne od dednih vplivov, so značajske lastnosti bolj odvisne od vplivov okolice, predvsem vzgoje, izobraževanja ter družbenih in kulturnih norm.

S pojmom sposobnosti pa zajamemo vse tiste lastnosti, ki igrajo najbolj ključno vlogo pri doseganju naših dosežkov in uspešnosti pri reševanju različnih nalog in problemov. Sem uvrščamo duševne in telesne sposobnosti (moč, hitrost in druge). Poseben pomen imajo umske sposobnosti, med njimi zlasti ustvarjalnost in inteligentnost.

Zadnje področje tradicionalne delitve osebnostnih lastnosti pa predstavlja telesna zgradba (konstitucija), kjer nam že samo ime pove, da zajema telesne značilnosti, še posebej značilnosti telesnega videza (telesna teža in višina), drže in posameznih telesnih delov (barva las, oči, oblika nog, širina ramen) (Musek 1999, 138–139).

3. 2 POJMOVANJE OSEBNOSTI

Osebnost je kompleks številnih lastnosti in značilnosti. Tipološke teorije ali tipologije, so bile prve teorije osebnosti, ki so predvidevale več osnovnih tipov osebnosti, vsakega posameznika je bilo mogoče uvrstiti v določen tip, ga kategorizirati. Osebnostni tip naj bi potemtakem pomenil določeno organizacijo (kompleks osebnostnih značilnosti), ki naj bi se mu približevala in naj bi mu bila podobna določena skupina osebnosti (Musek 1977, 125).

Med eno izmed najstarejših in hkrati tudi eno izmed najbolj prepoznavnih in razširjenih tipoloških teorij osebnosti uvrščamo nauk o štirih temeljnih temperamentih. Vrh te ideje je

dosegel Hipokrat, ki je menil, da je odkril štiri osnovne telesne sokove, ki naj bi ustrezali štirim glavnim prvinam dogajanja v svetu, to so ogenj, voda, zrak in zemlja. Med telesne sokove je uvrstil žolč (kolerik – razdražljiv, neobvladljiv, prepirljiv tip), kri (sangvinik – energičen, optimističen, živahen tip), sluz (flegmatik – počasen, neodziven, miren, hladnokrven tip) in »črni žolč« (melanholik – depresiven, pesimističen tip). Kako se posameznik vede, je po Hipokratovem mnenju odvisno od tega, katera snov v telesu prevladuje; vsaka snov vpliva in ustreza določenemu tipu ravnanja posameznika. Bolj kot so telesni sokovi uravnoteženi, bolj je uravnoteženo tudi človekovo ravnanje. Če bo kateri izmed sokov prevladoval, se bo to pokazalo in izrazilo v spremembi človekovega vedenja. (Musek 1982, 392).

V novejšem času se je z razvojem znanosti in psihologije osebnosti pričelo opuščanje tipologij, ki so človekove lastnosti opisovale preveč črno-belo, ter začelo prevzemanje novega, tako imenovanega dimenzionalnega pojmovanja osebnostnih lastnosti. Povsem nova ideja, kjer je določena lastnost predstavljena kot nepretrgana dimenzija ali kot *kontinuum*, ki se razteza med dvema skrajnostma. Na podlagi dimenzionalnega pojmovanja, lahko določimo zastopanost določene lastnosti pri posamezniku in hkrati tudi izmerimo stopnjo zastopanosti te lastnosti (Dogša in drugi 2006, 133).

Na področju dimenzionalnega pojmovanja osebnosti je eden izmed najpomembnejših avtorjev angleški psiholog nemškega rodu Hans-Jürgen Eysenck. Trdil je, da so osebnostne lastnosti (imenuje jih osebnostne poteze) temeljne in nespreminjajoče; če jih sestavimo v celoto, dobimo osebnost posameznika. Glavne komponente osebnosti je Eysenck zasnoval na treh temeljnih dimenzijah.

Prva izmed njih je delitev na ekstravertnost in introvertnost. Ekstravertnost se izraža v potezah, ki so usmerjene navzven, torej gre za družabnost, živahnost, aktivnost, nevztrajnost, medtem ko je introvertnost usmerjena v zadržanost, premišljenost, usmerjenost vase, nedružabnost, vztrajnost, učenje (Musek 1982, 383). V drugo dimenzijo je uvrstil čustveno stabilnost in čustveno labilnost. Osebe s čustveno stabilnostjo je označil za mirne, dobro razpoložene, obvladovane, hladnokrvne, zmožne samozaupanja in osredotočene osebe. Nasprotno, pa naj bi bile čustveno labilne osebe, tiste, pri katerih prevladuje zaskrbljenost, nesproščenost, razdražljivost, tesnoba in nerazpoloženost. Tretjo dimenzijo, ki pa ni tako močno zastopana kot prvi dve, pa deli na nepsihotizem in psihotizem. Pogoste sestavine te dimenzije so agresivnost, dominantnost in moškost. Na kratko bi lahko nepsihoticistične osebe opisali kot

blage, prijazne, strpne in previdne, psihoticiistične pa prav nasprotno, kot trde, grobe in napadalne (Musek 1999, 178–179).

3. 4 OSEBNOSTNI RAZVOJ

Človek kot bitje se razvija, spreminja in raste vse svoje življenje, gre torej za življenjski proces. Vsak človek je torej edinstvena, neponovljiva oseba, ki se ne rodi kot že razvita in oblikovana osebnost, temveč to postane pod vplivi različnih dejavnikov in determinant. Dejavnike, ki vplivajo na razvoj osebnosti v psihologiji delimo v tri velike skupine: dednost, okolje in samodejavnost.

3. 4. 1 DEDNOST

Posameznikovo življenje se začne že ob njegovem spočetju, in ne ob rojstvu. Takrat tudi pride do združitve moških in ženskih spolnih celic. Vsaka novemu osebkcu prispeva 23 kromosomov. Ti so pomembni, ker je na vsakem razvrščeno veliko število dednih zasnov ali genov, ki bodo kasneje vplivali na razvoj osebnosti. Dedne zasnove vsebujejo informacije in podatke, ki jih lahko razumemo kot osnovni program za oblikovanje lastnosti, tako telesnih kot duševnih. Programi z dednimi zasnovi vsebujejo raznovrstna povelja, na podlagi katerih potekajo zapleteni procesi (na primer kemične, encimske ali druge reakcije) in s pomočjo ostalih dejavnikov, kot je okolje in samodejavnost, oblikujejo in uresničujejo vse posameznikove telesne, vedenjske, osebnostne in duševne značilnosti (Musek 2005a, 183).

Dedne zasnove tako oblikujejo in določajo nekatere vrste lastnosti, ki jih najdemo pri posamezniku. Od vplivov genov je odvisna tudi barva oči, kože, krvna skupina, telesna zgradba in druge lastnosti fizičnega videza. Hkrati pa dednost vpliva tudi na duševne lastnosti (Pečjak in Musek 1992, 40).

Iz vseh raziskav in rezultatov študij lahko strnemo nekaj najbolj pogostih ugotovitev, ki so bile tudi večkrat potrjene in preverjene. Slednje so:

- Največji vpliv dednih dejavnikov se izraža pri fizičnih, somatskih in konstitucionalnih značilnostih, vendar pa vpliv ni pri vseh enak. Večji vpliv na omenjene značilnosti ima

okolje, tako je na primer telesna višina bistveno bolj odvisna od dednih zasnov, medtem ko je telesna teža bolj odvisna od okolja.

- Sposobnost (senzorna in motorična), splošna intelektualna sposobnost, inteligentnost in nekatere specifične intelektualne sposobnosti so odvisne od dednih dejavnikov.
- Od genotipa je odvisen posameznikov temperament, načini njegovega odzivanja, reagiranja (še posebej čustvene reakcije) in nekatere osebnostne lastnosti, povezane z načini reagiranja (ekstravertnost-introvertnost, čustvena labilnost-stabilnost). Vplivi okolja pa tudi tukaj niso zanemarljivi (Musek 1977, 42).

3. 4. 2 OKOLJE

Na razvoj osebnosti poleg dednih dejavnikov vpliva tudi okolje. Vplivi, ki izhajajo iz okolja omogočajo posamezniku, da se ti razvijejo in uresničijo vse svoje potenciale. Učinek dednih zasnov bi bil brez pravega pomena, če razvoj kakšne lastnosti ne bi nikoli naletel na ugodne vplive okolja. Vsak človek, in s tem tudi njegov organizem, ni nikakršna izjema. Med okoljem in organizmom mora vedno obstajati medsebojna harmonija. Ljudje kot najbolj razvita bitja na planetu močno vplivamo na lastno okolje in ga s tem spreminjamo, zato ločimo med naravnim (fizikalnim in biološkim) okoljem ter družbenim (socialnim) okoljem, ki ga je ustvaril človek sam.

Naravno okolje je pomembno za obstoj življenja in ohranitev, družbeno okolje pa skrbi za uresničitev ter razvoj duševnosti in osebnosti. Družbeno in kulturno okolje je torej za posameznika še posebej pomembno. Njegovi vplivi potekajo celo življenje in nas učijo, usmerjajo in vodijo v razvoj osebnosti, ki je sposobna živeti skupaj z drugimi; gre za proces oblikovanja socialnega bitja, preko procesa socializacije in vplivov socialnih agensov: družina, vrstniki, znanci, šola, delovno okolje, skupine, mediji (Pečjak in Musek 1992, 43).

3. 4. 3 SAMODEJAVNOST

Človek se vsakodnevno giblje, dela in sprejema odločitve. Vse to kaže, da človek v osnovi ni le pasiven proizvod dednosti in okolja, temveč gre za aktivno bitje, ki spremlja in nadzoruje

proces v okolju, hkrati pa nadzoruje tudi sebe in zavestno uravnava svoje obnašanje. Vsak posameznik deluje na osnovi lastnih zavestnih pobud, lastne volje in namer. Aktivnost, ki izhaja iz posameznikove lastne zavestne pobude ali zamisli, imenujemo lastna dejavnost oziroma samodejavnost. S samodejavnostjo označujemo tudi proces, kjer temelj predstavljajo človekove zmožnosti načrtovanja, predvidevanja in zavestnega vodenja svojega obnašanja.

V življenju se na številne dražljaje odzivamo povsem rutinsko, torej tako kot smo se naučili oziroma tako kot smo vajeni iz izkušenj in napak. Vsa rutinska dejanja in naši avtomatizmi nam olajšajo, da naše življenje ni prenaporno in da hitreje izvajamo vsakodnevna opravila. Življenje pa nas vedno postavlja pred preizkušnje, ki jim z avtomatizmom in rutinskimi dejanji ne moremo biti kos, zato smo prisiljeni, da se zavestno odločimo in izberemo ravnanje, ki se nam po presoji zdi najbolj smiselno in optimalno v dani situaciji. Samodejavnost tako posamezniku omogoča, da lahko izbira in odloča. Ta dva dejavnika sta še posebej pomembna, ko gre za življenjsko pomembne zadeve, na primer, ko posameznik odloča o svoji izobrazbi, šolanju, izbiri poklica in drugem (Pečjak in Musek 1992, 44–46).

Vstop v vojaško organizacijo posameznika prisili, da se pogosteje pojavi potreba po zavestnem odločanju in izbiranju. Pojavi se v novem, spremenjenem okolju, kjer veljajo drugačne zakonitosti dela in vedenja, kakršnih je bil varen iz prejšnjega načina življenja. Tu so njegovi avtomatizmi in rutinsko delovanje okrnjeni, sprejemati pa mora nove odločitve, ki mu bodo čim hitreje olajšale in omogočile prilagoditev novemu načinu življenja.

4 SOCIALIZACIJA

Pri socializaciji gre za kopico procesov, s katerimi se vsak posameznik srečuje skozi različna življenjska obdobja in preko njih vključuje v družbo. Vsi dejavniki okolja, družbe in najrazličnejših enot (skupin, društev, ekip, institucij, organizacij) na svojevrsten način pomagajo vplivati na razvoj osebne strukture vsakega posameznika. Slednje mu omogočajo, da razvija sposobnosti prevzemanja in igranja vlog, ki so v družbi dogovorjene ter ustrezajo njegovi osebnosti.

Nekatere institucije in organizacije pa lahko pri posamezniku povzročijo proces resocializacije. Z resocializacijo razumemo prekinitev in spremembo obstoječih vrednot, stališč in norm posameznika ter večinoma prisilno sprejemanje novih, drugačnih, za posameznika težko razumljivih nasprotnih vrednot, stališč in norm. Takšno situacijo lahko povzroči stresna ali

travmatska izkušnja, v katero smo lahko postavljeni po lastni volji ali pa nas nekdo prisili vanjo. Proces resocializacije je značilen za tiste institucije in organizacije, v katerih se posameznika odmakne od širše družbe oziroma »zunanjega sveta«, prisili se ga v določeno vedenje, obnašanje in delo ter se poskuša izničiti učinke prejšnje socializacije. Med takšne institucije štejemo na primer psihiatrične ustanove, zapore, taborišča, komune za zdravljenje narkomanov in vojaško organizacijo (Rus 2011, 344).

Različne faze socializacije, katerim je vsak posameznik priča skozi življenje, pa ga oblikujejo v družbeno bitje. Slednje kasneje določajo posameznikove življenjske odločitve in možnosti o tem, kakšna osebnost bo postal.

4. 1 FAZE SOCIALIZACIJE

Vse življenje se odvijajo številni socializacijski procesi, ki jih lahko razumemo kot podlago za razvoj družbenega bitja. Ti procesi niso v vseh obdobjih življenja med seboj enaki, marveč se razlikujejo po vsebini in intenziteti, prav tako ne potekajo na enak način in tudi ne v enem samem družbenem okolju. Ločimo primarno in sekundarno socializacijo, v literaturi pa se govori tudi o terciarni socializaciji ali socializaciji odraslih ter posebni obliki socializacije - resocializacija.

Točne meje med eno in drugo socializacijo v resničnem življenju ne moremo postaviti, saj gre za prepleten sistem, ki se razlikuje od posameznika do posameznika. Skozi številne prehode, ki jih človek v življenju doživi, izoblikuje svojo osebnost in identiteto, hkrati pa se mora stalno prilagajati in učiti kako se znajti v novih družbenih okoliščinah, kako se vklopiti v razne družbene skupine, kako prevzemati nove vloge, ki mu jih nalaga družba ter se naučiti kulturnih vzorcev vedenja ter še mnogo drugih stvari (Počkar in drugi 2011, 51).

Primarna socializacija velja za najpomembnejšo socializacijo, saj gre za obdobje, ko je otrok povsem neobogljjen in odvisen od svojih staršev oziroma skrbnikov. Celoten proces poteka v obdobju posameznikovega zgodnjega otroštva, ko otrok spoznava različna družbena pravila, se jim prične prilagajati, in postopno razvija svojo osebnost. Družina predstavlja okvir primarne socializacije (Barle in drugi 1995, 62–63).

Sledi sekundarna socializacija, katere proces se večinoma odvija v obdobju šolanja (imenovana tudi šolska socializacija). Gre za obdobje, ko se posameznik prvič loči od družinskega okolja

in vstopi v šolski ter vrstniški socialni sistem. Za okolje, v katerem poteka sekundarna socializacija, velja, da je večinoma formalno, institucionalizirano in brezosebno. Posameznik je tukaj prvič postavljen pred življenjske preizkušnje, v katerih mora obvladovati družbene zahteve in pričakovanja, prilagajati vloge številnim novim in nepredvidljivim situacijam, v katerih se znajde in se začne postopoma privajati na vse večje osamosvajanje od družine.

Vlogo odrasle osebe pa človek pridobi v zadnji terciarni fazi oziroma socializaciji. Gre za obdobje, ko je človek na prehodu iz šolskega sistema v obdobje priprav na poklicno, produktivno življenje in delo. V literaturi to fazo večkrat poimenujejo tudi socializacija odraslih. Človek se je v novem, večinoma delovnem okolju, primoran naučiti delovanja v kakršnikoli skupini ali organizaciji. To vključuje tudi učenje novega znanja, norm, vedenja in obnašanja, vrednot, prepričanj in sprejemanje najrazličnejših vlog, ki so mu tako ali drugače dodeljene (Sušelj 2009).

4. 2 DEJAVNIKI SOCIALIZACIJE

Posamezniki se socializirajo v različnih družbenih okoljih. Iz vidika neposrednega socialnega okolja lahko govorimo o tolikšnih vrstah socializacije kolikor je socializacijskih dejavnikov, agensov. Med agense socializacije prištevamo razne skupine, ki jim posameznik pripada.

Skupinska kultura, ki se oblikuje znotraj teh skupin, je ena izmed tistih značilnosti, ki najbolj celostno izvaja socialni vpliv, hkrati pa olajšuje učenje in socialno prilagajanje. Skozi skupinsko kulturo se oblikujejo skupne vrednote, procesi, socialna klima, notranje strukture in ostale vsebine, ki zajemajo skupinsko komunikacijo. Na podlagi takšnih skupin je možno govoriti o športni, družinski in šolski socializaciji (Rus 2011, 342).

4. 2. 1 DRUŽINA

Izmed vseh skupin in institucij, ki jim človek skozi življenje pripada oziroma se z njimi srečuje, je najvplivnejša prav družina. Družina, ne glede na to kakšna je njena sestava (ali gre za družino z enim staršem ali obema staršema, ali je v družini samo en otrok ali več), bistveno vpliva na kasnejše oblikovanje odnosov do samega sebe in širše okolice. Odnosi in vzorci interakcij, ki jih prevzamemo iz družinskega okolja, kasneje postanejo naša življenjska osnova za povezovanje in oblikovanje odnosov z drugimi ljudmi (Vec in drugi 2001, 317).

V družini socializacija in oblikovanje osebnosti poteka po principu posnemanja (imitacija), igranjem vlog ter identifikacijo (istovetenjem) z odraslimi - starši. Starši ali drugi skrbniki pri vzgoji uporabljajo različne metode kaznovanja in nagrajevanja, kar kasneje vpliva na oblikovanje pozitivnih ali negativnih odzivov na določeno vedenje in ravnanje. S tem lahko spodbudimo, okrepimo zaželeno vedenje in po drugi strani zatremo, preprečimo nezaželeno. V družinskem krogu je takšen sistem kaznovanja in nagrajevanja še posebej učinkovit, ker je neformalen in oseben, v posamezniku vzbudi občutek, da ga bližnji ne marajo ali celo, da je ničvreden, medtem ko v ostalih skupinah, kot je na primer vojaška organizacija, kjer je sistem nagrajevanja in kaznovanja formalen in neoseben, pa vedenje in ravnanje temelji predvsem na materialnih dobrinah in izboljšanju lastnega položaja (Počkar in drugi 2011, 68).

Tudi odnosi v družini močno vplivajo na oblikovanje posameznikovega obnašanja in osebnosti. Vpliv teh odnosov bo vsakdo prenesel naprej v naslednje skupine, s katerimi se bo srečal na svoji življenjski poti (Pečjak in Musek 2001, 248).

Čeprav je družina pomemben dejavnik socializacije in hkrati prva šola za življenje posameznika, kjer se nauči soočanja s prvimi življenjskimi problemi, spoznava osnovne življenjske vrednote, oblikuje predstave o ljudeh in prevzema določeno vlogo kot posameznik in hkrati član skupine, lahko družina le delno pripravi posameznika na vse poznejše družbene vloge (Janež 1998, 319).

4. 2. 2. DRUŽBENE SKUPINE

Nihče ne živi sam, temveč je vedno del določene skupine - družine, šolskega razreda, prijateljske skupine, delovne enote, interesnih skupin. Skupine se medsebojno močno razlikujejo, zato ločimo prvotne in drugotne skupine. Za prve (družina, šolski razred, delovna skupina) je značilno, da se vzpostavijo neposredni stiki, za druge (strokovna združenja, politične stranke) pa je značilna posredna interakcija, na primer s pismenimi sporočili, elektronsko pošto ali drugimi oblikami.

Razlikujemo lahko tudi med formalnimi in neformalnimi skupinami. Formalne skupine imajo že vnaprej določena pravila in postopke, ti pa določajo sestavo skupine, vlogo, ki jo ima vsak posameznik, način sporazumevanja, norme vedenja in pravila ravnanja. Nasprotno formalnim skupinam, pa je za neformalne značilno, da nimajo vnaprej predpisanih pravil, se oblikujejo

spontano ter so bolj odvisne od osebnostnih značilnosti njenih članov. Velikokrat se znotraj formalnih skupin oblikujejo neformalne skupine. Tipičen primer formalne skupine je vojaška enota, tu so vloge, naloge in dolžnosti vsakega posameznika natančno podane in predpisane, primer neformalne skupine pa je prijateljska skupina, ki se oblikuje znotraj vojaške enote (Musek in Pečjak 2001, 247).

Skupine, v katere se posameznik vključuje skozi življenje ter spoznava njihova pravila, norme vedenja in ravnanja, mu omogočajo pridobivanje pomembnih socialnih izkušenj; oseba se sama nauči sprejemati odločitve, vzpostaviti določene odnose z drugimi in pridobi izkušnje tovarištva, vzajemnosti, hkrati pa skozi skupino oblikuje svojo osebnostno strukturo, izmenjava različna stališča, vrednote in mnenja. To vpliva na razvoj njegove samopodobe in izboljša samozavest.

4. 2. 3 ŠOLA

Šolo lahko definiramo kot vzgojno-izobraževalno institucijo, čeprav se zadnja leta vedno bolj izgublja pomen vzgojne komponente. V procesu socializacije torej igra pomembno vlogo izobraževanja. Kljub temu, da je osnovnošolsko izobraževanje obvezno za vse in je torej vsem posameznikom skupen, ga vsak zaznava drugače. V svoji podobi se šola velikokrat uvršča med dejavnike sekundarne socializacije, Musek in Pečjak pa na tem mestu opredelita prvotne in drugotne skupine, ki so nosilci socializacije. Šolo definirata kot eno izmed treh najpomembnejših prvotnih skupin, poleg družine in prijateljev (Musek in Pečjak v Rojc 2016, 30).

Vojaška organizacija poskuša venomer izboljšati svoje civilno-vojaške odnose in v duhu tega zavedanja izvaja številne akcije, s katerimi bi se približala širši civilni sferi ter posledično dosegla višji nivo legitimnosti. Enega večjih delov civilne sfere predstavlja osnovna šola, zato je prav sodelovanje med osnovnošolskim sistemom in vojsko nekaj, k čemur bi morala težiti oba; slednji še posebej, z namenom, da se čim bolje predstavi bodočim volivcem, iskalcem zaposlitve (oblikovanje možnosti za kasnejšo zaposlitev v vojski med otroci) in bodočim polnopravnim državljanom (Rojc 2016).

Vojska in šola, kot vzgojno-izobraževalni instituciji, imata torej veliko skupnega. Predstavljata pomemben dejavnik pri oblikovanju posameznikove identitete in gradnje njegove osebnosti.

Nekatere šole svojega dela ne opravljajo dovolj učinkovito in mlade ne pripravijo dobro, da bi se le-ti razvili v odgovorne odrasle osebe. Tako šola kot vojska pa stremita k temu, da bi bili njihovi učenci kot tudi pripadniki čim bolj poslušni. Edward A. Wynne se v svojem delu, kjer poudarja slabosti šole kot dejavnika socializacije, osredotoči na to, da imajo v šoli učenci iste starosti podobne interese, te pa je potrebno kasneje v razvoju in življenju prilagoditi ljudem različnih starosti z različnimi interesi, kar pa povzroča težave pri vzpostavljanju odnosov in omejitve v posameznikovi osebnosti (Wynne 1979).

5 VOJAŠKA ORGANIZACIJA

5.1 TEMELJNE ZNAČILNOSTI

Vojaško organizacijo razumemo kot poseben družbeni sistem, saj zanjo veljajo značilnosti, ki jih ne najdemo nikjer drugje. Tako sta glavni posebnosti vojaške organizacije pripravljenost za uporabo sile in izpostavljanje lastnega življenja ali življenja drugih za doseganje postavljenih ciljev organizacije. Poleg teh, med posebnosti navajamo še disciplino, hierarhično strukturo, strogo določene odnose podrejenosti in nadrejenosti, poslušnost, telesno in duševno obremenitev ter vse pojave, ki kakorkoli preprečujejo razpad kohezivnosti vojaške enote tudi v najtežjih razmerah oboroženega konflikta (Micewski v Jakič 2010).

Vojaški poklic vsebuje tudi načela, po katerih naj bi se njeni pripadniki ravnali in delali, hkrati pa načela določajo tudi kakšen naj bo vsakdo, ki je sprejel vojaške obveze. Če za primer vzamemo Slovensko vojsko, njeni temelji izhajajo iz domoljubja, kar pomeni, da so se njeni pripadniki dolžni učiti njenih osnov. Med vojaške obveznosti pa sodi tudi vojaška disciplina ter opravljanje vojaške službe v skladu s predpisi službe ter akti poveljevanja. Med nadrejenimi in podrejenimi mora obstajati in se izkazovati določena mera spoštovanja in medsebojnega zaupanja. Od pripadnikov se ves čas zahteva strogo spoštovanje človekovih pravic in temeljnih svoboščin, osebnosti ter varovanje človekovega dostojanstva. Vsako ravnanje v nasprotju s temi načeli se smatra za nečastno in je v nasprotju z interesi Slovenske vojske (Pravila službe v Slovenski vojski 2009).

Znotraj vojaške organizacije njeni pripadniki oblikujejo in sprejmejo vojaško identiteto, ta pa temelji na pripadnosti vojaški organizaciji (oblika specifične skupinske identitete). Sestavine, ki definirajo vojaško identiteto, je mogoče pojasniti z vrednotami, ki veljajo za vojaško organizacijo. Mednje štejemo disciplino, zvestobo, integriteto, pogum, bojevništvo in drugo.

Pomembno je poudariti svojevrstnost vojaške identitete, v primeru želenega in prostovoljnega sprejemanja ter poistovetenja značilnosti vojaške organizacije. Posameznikov vstop v tako imenovano vojaško skupnost pomeni zanj nujen sprejem novih pravil, vrednot in pričakovanj ter prilagoditev osebnostnih lastnosti že ob vstopu na vojaško območje. S tem se jasno pokaže razlika med civilnim in vojaškim svetom in z njim povezane norme ter vrednote, ki so značilne za vojaško identiteto. Nesprejemanje pravil in vzorcev vojaške organizacije pa vodi v kaznovanje (Daley v Prebilič in Juvan 2012, 60).

V vsaki organizaciji, tudi vojaški, se na dnevni ravni srečujejo s problemi, ki jih je potrebno rešiti. Obseg naloge določa, ali se naloga dodeli posameznikom ali skupini. Timsko delo je torej ena izmed glavnih značilnosti vojaške organizacije. Dobra skupina naj bi predstavljala socialni sistem, ki daje posamezniku možnost, da izrazi svoje osebnostne lastnosti in sposobnosti, ki jih poseduje. Od znanja ter osebnostnih lastnosti pa je odvisna tudi učinkovitost, velikost in težavnost naloge, s katero se spoprimejo. Takšen način dela daje pripadnikom vojske občutek, da so del nečesa, kar jim daje identiteto in zagotavlja varnost (Primožič 2013).

Vojaška disciplina ima v vojaški organizaciji poseben pomen ter izhaja iz upoštevanja vojaških vrednot, načel, predpisov in načina življenja v takšni organizaciji. Temelji na poslušnosti in izpolnjevanju ukazov, ki se jih vojaško osebje nauči preko procesa usposabljanja in resocializacije, posledično pa predstavlja stanje reda in urejenosti v vojaški organizaciji, ki pa ne obsega samo kaznovanja, kakor je splošno znano. Ena izmed pozitivnih lastnosti vojaka je torej vojaška disciplina, ta pa se prepleta z njegovo telesno in duševno sposobnostjo za izpolnjevanje ukazov ter temelji na posameznikovi stopnji inteligence, poslušnosti, in ne na strahu ali navadah (Obrulj 2011).

5.3 VREDNOTE

Vrednote so naš življenjski kaŕipot. Gre za cilje, ki nas usmerjajo k dejanjem, ki se nam zdijo dobra, tako za nas kot tudi vso širšo okolico. S pomočjo vrednot oblikujemo svoje ugodje in zadovoljstvo ter krepimo našo samozavest. Predstavljajo del človekove motivacije in so bistvena sestavina osebnosti.

Od posameznika do posameznika je odvisno, kako bo kvalificiral vrednote, kako jih bo razdelil po pomembnosti ter jih hkrati upošteval pri svojih dejanjih (Jakič 2010, 124). Družbene

vrednote vplivajo na organizacijske vrednote in vrednote posameznika. Spremembe družbenih vrednot pa se izražajo v odnosu med družbo oziroma civilnim okoljem in vojsko. Vojaška organizacija goji vrednote, ki se razlikujejo od vrednot sodobne družbe, so bolj tradicionalne, kjer je poudarek na moralnosti, kolektivizmu in samožrtvovanju: poslušnost, red, disciplina, dolžnost, podrejenost, nacionalizem, odgovornost za skupno dobro in mnoge druge (Kotnik – Dvojmoč v Jakič 2010, 87).

Vstop posameznika v institucijo pomeni velik preskok in hkrati trk osebnih vrednot ob trdno in hierarhično postavljene institucionalne vrednote. Trk vrednot postavlja na eno stran vrednote, ki jih je posameznik izoblikoval v družbi v procesu socializacije preko družine, vzgojnih in izobraževalnih institucij, in na drugi strani vrednote, ki mu jih določa organizacija, v katero vstopa. Kakšen bo trk in njegov vpliv na posameznika, pa je odvisno od tega, katere izmed vrednot bodo prevladale, institucionalne ali individualne, kot tudi od posameznikove sposobnosti prilagajanja in osebnostnih lastnosti.

Vojska si prizadeva, da bi posamezniki ponotranjili organizacijske vrednote, spremenili osebne vrednote in jih poskušali zamenjati z vrednotami vojaške organizacije. Takšno spremembo oziroma proces, ki ga je med prvimi uporabil Goffman, imenujemo mortifikacija. Proces mortifikacije je še posebno izrazit v času, ko je posameznik del začetnega usposabljanja za vojaški poklic, ki se ga udeležijo novi pripadniki vojaške organizacije in se, oziroma se lahko, izvaja na vojaških šolah. Proces ponotranjenja vrednot pa je še dodatno otežen v primerih, kadar se institucionalne vrednote bistveno razlikujejo od vrednot posameznika, torej njegovih individualnih vrednot (Garb v Jakič 2010, 89).

5. 4 VOJAŠKO ŽIVLJENJE

Vojaško življenje se močno razlikuje od civilnega; v svojem bistvu je težko že v mirnem času, še težje pa v vojnem. Zahteva nenehno prilagajanje in sprejemanje najrazličnejših norm obnašanja, vojaško disciplino ter velike napore od posameznikov pri izpolnjevanju obveznosti in dolžnosti vojaške organizacije. Njeni pripadniki najizrazitejše težave doživljajo v začetnem obdobju vstopa vanjo, kjer so se primorani prilagoditi novemu okolju, oblikam vedenja, načinu življenja, obnašanja, oblačenja, govorjenja, hkrati pa za seboj pustiti družino, prijatelje oziroma družbo, ki so jo bili vajeni ter prilagoditi osebne lastnosti v njeno korist.

Vsak posameznik (vojak) je edinstven, zato med vojaki obstajajo razlike v hitrosti in stopnji prilagoditve vojaškemu načinu življenja ter dela. Večina, ki vstopi v vojaško organizacijo, učinkovito in uspešno prehaja skozi prilagoditveno obdobje, v katerem je še posebno dragocena pomoč in podpora poveljnikov, vojaškega psihologa in ostalih sovojakov (Pavlina in Komar 2005).

Za učinkovito delovanje vojaške organizacije poskušajo čim bolj razumeti človekovo naravo. Posamezniki se vedno ravnaajo po načelih človeške narave, kar lahko vpliva na njihovo ravnanje in opravljanje vojaškega poklica v vojni in miru. Slednja se odraža v obnašanju in doživljanju samega sebe in širše okolice ter izhaja iz osebnosti posameznika (Frigelj in drugi 2003)

Človeški faktor torej predstavlja osrednjo vlogo pri delovanju vojaške organizacije. Na primer, če vojak doživi zelo intenzivno čustveno stopnjo strahu na bojišču, lahko to povzroči močno neravnovesje duševnega stanja in posledično privede do znatnega zmanjšanja njegovih intelektualnih sposobnosti. Da bi se vojaška organizacija temu čim bolj izognila, stremi k dobri in pravočasni psihološki pripravi vojakov, z namenom, da se izoblikuje želena osebnost in tip vojaka, ki bo učinkovito in uspešno izpolnjeval naloge in dolžnosti te specifične organizacije. To doseže z intenzivnim treningom, vajo, psihološkimi pripravami, strogim režimom življenja in dela ter nenehnim pritiskom.

Poleg dobre psihične priprave pa sta glavni sestavini posameznikov, ki vstopijo v vojaško organizacijo, tudi fizična in materialno-tehnična pripravljenost. V nalogi se osredotočam predvsem na prvo; psihološko pripravljenost, ki predstavlja sklop psihološkega potenciala, ki vpliva na učinkovitost izvajanja bojnih in drugih nalog. Zajema krepitev domoljubja, motivacijo, razvoj spretnosti in krepitev zelenih osebnostnih lastnosti, dvig nivoja samozaupanja in zaupanja v znanje, navade, spretnosti rokovanja z orožjem in tako dalje.

Ker gre za specifično organizacijo znotraj družbe, je potrebno biti pozoren, kdo so njeni člani oziroma kakšne lastnosti le-ti posedujejo. V ta namen je izvedba psihološkega (pred)izbora ustreznih kandidatov za vstop in kasnejše delo ključna za učinkovito delo in dobro počutje njenih pripadnikov. Psihološka in fizična predispozicija posameznikov omogoča vojaški organizaciji, da mu dodeli mesto, v katerem bodo njegovi potenciali najbolj izkoriščeni, hkrati pa bo s tem dosegel tudi večji uspeh in prispevek organizaciji. Tako bo hkrati zadovoljena vojaška organizacija ter tudi njen pripadnik.

Posebno mesto pripada učenju, ki vodi do trajnih sprememb posameznika (običajno se odražajo v spremembi njegovega vedenja). Učenje, v sklopu sprejemanja novega znanja, spretnosti, norm vedenja, obnašanja in dela ter postopkov reševanja problemov, znatno vpliva na spreminjanje posameznikovega vedenja in po dolgotrajnejšem ponavljanju postane vedno bolj uspešno. S tem namenom v vojski poteka nenehno urjenje in ponavljanje določenih gibov, vaj in drugih aktivnosti, ki v posamezniku kasneje postanejo avtomatizirani (Pavlina in Komar 2005).

6 RAZISKAVA

V diplomski nalogi raziskujem kako, oziroma če sploh, vojaška organizacija vpliva na osebnost posameznikov, ki se odločijo vstopiti vanjo. V ta namen, sem izvedel terensko kvalitativno raziskavo, kjer sem uporabil metodo intervjuja. Intervju sem izvedel z osebami, ki so oziroma so bile zaposlene v vojaški organizaciji in opravljajo funkcije, ki ustrezajo njihovi osebnostni strukturi.

Da bi dobil odgovore na postavljeno raziskovalno vprašanje, sem uporabil metodo strukturiranega in nestrukturiranega intervjuja. Vnaprej oblikovana vprašanja sem uporabil kot iztočnice, ki so vodile in razvijale pogovor, poleg njih pa sem zastavljal še dodatna vprašanja, saj sem želel dobiti čim bolj jasen in oseben pogled na delo ter spremembe, ki jih doživljajo skozi življenje v vojaški organizaciji. Od sogovornikov sem želel pridobiti čim več osebnih izkušenj in pogledov, zato sem se trudil, da jim omogočim dovolj široko polje, da v njem izrazijo svoja mnenja, poglede, občutke, spremembe in opažanja.

V nalogi je objavljen vsebinski zapis intervjujev in pogovora. Zaradi varovanja osebnih podatkov in želje mojih intervjuvancev so ostali anonimni, njihove identitete pa niso razkrite.

Da bi ohranil njihovo zasebnost, sem izbrane osebe označil s kraticami Vojak I, Vojak II in Vojak III.

VOJAK I

Oseba, ki sem jo označil z Vojak I, je fant star 22 let in prihaja iz okolice Vrhnike. V Slovenski vojski je zaposlen dve leti in opravlja funkcijo vojaka v protioklepni enoti. Trenutno sodeluje na misiji UNIFIL kot pripadnik 22. slovenskega kontingenta na položaju voznika in mehanika. V vojaško organizacijo je vstopil zaradi želje po razgibanem delu, oblikovanju kariere,

sodelovanju z drugimi vojaki doma in v tujini, pa tudi zaradi možnosti aktivnega športnega življenja in rokovanja z orožjem.

Prihaja iz dvostarševske družine z mlajšo sestro, kjer so vsi člani družine manjše rasti in obilnejše postave, zato je tudi njega zaznamujeta ti dve telesni lastnosti. Po značaju sta oba starša zelo prijazna, poštena, pozitivna, odgovorna in marljiva, zato sta ga v takšnem duhu tudi vzgajala. Očeta je opisal kot težko vzkipljivega, razumevajočega in trmastega, mater pa kot sočutno, prijazno in nasprotno očetu, hitro vzkipljivo. Skozi družinsko vzgojo je pridobil različne vrednote kot so delavnost, poštenost in aktivnost. Povedal je, da sta starša vedno od njega zahtevala, da je pošten do družinskih članov, prijateljev in vseh ljudi, ki jih bo kadarkoli srečal v življenju. Prav tako sta ga spodbujala, naj bo čim bolj aktiven in delaven. V primerjavi z ostalimi družinskimi člani pravi, da je veliko bolj psihofizično pripravljen, spretnejši pri vsakodnevnih aktivnostih in hitreje najde rešitve, ko se znajde v težavah. Ugotovil je, da je pod vplivom okolja postal pogumnejši, kar ga loči od drugih družinskih članov, to pa je kasneje v gasilskem društvu in vojski le še nadgradil.

Vse življenje živi v urejenem družinskem in družbenem okolju. Za njegovo družino veljajo dobri meddružinski odnosi, hitro se pobotajo med sabo, radi si pomagajo in podpirajo drug drugega. Na svet gledajo vedro, odprto in zaupljivo, vendar previdno. Zaradi takšnega družinskega okolja je postal delaven, marljiv in prijazen do ostalih. V bližini vasi, kjer imajo hišo, stoji gasilski dom z gasilskim društvom, kamor se je že kot majhen vključil in postal prostovoljni gasilec. Od doma je bil navajen aktivnosti in delavnosti, saj je rad pomagal očetu pri raznih domačih opravilih, kar mu je prišlo prav v gasilskem društvu. Pravi, da se je tukaj podkoval na področju dela v skupini in organizaciji, kar mu je dobro pomagalo pri raznih situacijah v vojaški organizaciji. Meni, da biti gasilec ni samo prostočasna dejavnost, ampak hitro postane način življenja, kjer veljajo določena pravila in red, ki se jih je, tako kot v vojaški organizaciji, tudi tukaj potrebno držati. Med zdajšnjim poklicem vojaka in prostovoljnim gasilcem je potegnil nekaj korelacij, kamor uvršča tesne odnose med člani, disciplino, veliko stopnjo zaupanja in odgovornosti, dajanje prednosti potrebam društva in pomoč drugim pred lastnimi potrebami ter tudi krepitev gorečnosti, dobrote in dinamičnosti. Pri delu v vojski mu to zelo pomaga, saj zna delati v skupini, vaje discipline in reda, zna pa tudi ohraniti mirno kri v kriznih situacijah, saj je bil kot prostovoljni gasilec pričal velikemu številu požarov, prometnim nesrečam in situacijam, v katerih je nujno potreben čut za sočloveka.

Kot sem omenil zgoraj, je Vojak I skozi vzgojo pridobil vrednote kot so delavnost, poštenost in aktivnost. Preko ostalih dejavnikov socializacije, predvsem prevladujočega dejavnika družbenih skupin (gasilsko društvo) pa je oblikoval vrednote kot so čast, pogum, vztrajnost in čut za sočloveka. Pri delu v vojaški organizaciji mu te vrednote dajejo spodbudo, da se čim več posveča službi. Trdi, da ostaja zvest svojemu sistemu vrednot ter, da zaradi vstopa v vojaško organizacijo, vrednot ni spreminjal, je le utrdil vrednote, ki jih je vanjo prinesel. Sprejetje vojaške identitete, ki temelji na vrednotah te specifične organizacije, zanj ni predstavljalo težave, saj se njegove vrednote bistveno ne razlikujejo od tistih, s katerimi se je srečal v tovrstni organizaciji.

Po Hipokratovi tipološki teoriji osebnosti o štirih temeljnih temperamentih meni, da najbolj pripada sangviniku in flegmatiku, kjer se opredeli kot prijazen, delaven, marljiv, živahen in prijateljski, izključuje pa neorganiziranost, saj pravi, da veliko stvari v življenju načrtuje vnaprej in da je organiziranost ključ do dobrih rezultatov, tako pri posamezniku kot tudi pri delu v skupini. Pri lastnostih flegmatika zase prevzema umirjenost, zanesljivost in previdnost. Slednje so bolj vidne pri njegovem delu kot vojak in prostovoljni gasilec, kjer se od njega pričakuje visoka stopnja previdnosti in umirjenosti, prve pa so veliko bolj vidne v zasebnem življenju, na primer doma ali v družbi prijateljev. Zatorej tudi meni, da enako nanj gledajo sodelavci in prijatelji.

Kot že omenjeno, je po izgledu srednje rasti in močnejšega videza, kar je podedoval od staršev, je pa z vstopom v vojaško organizacijo izgubil nekaj kilogramov in pridobil mišično maso ter športno kondicijo. Zaradi bolj aktivnega življenja v vojski, večjih naporov, pohodov in drugih fizičnih dejavnosti, meni, da je dobra psihofizična aktivnost v vojski nujno potrebna. Tudi v tem primeru pravi, da nikoli ni čutil pritiskov s strani vojaške organizacije, da se mora kakorkoli fizično ali vizualno spremeniti. Že pred vstopom je bil takšen in se zaradi vojske ni spreminjal, saj je imel veliko izkušenj že iz gasilskega društva, od koder je navajen nositi težka bremena, biti izpostavljen fizičnim naporom in aktivnostim, kjer je potrebna moč in kondicija. Meni, da so mu njegove osebnostne lastnosti že večkrat prišle prav pri delu v vojski. Sposobnost vztrajanja, da dokonča zadano nalogo, smisel pripadnosti državi in sotovarišem, mu dajejo zagon v težkih situacijah. Marljivost mu pomaga, da vse naloge opravi pravilno in točno, motivacija pa mu daje zagon pri težjih nalogah, da jih kljub izmučenosti opravi do konca. Tako njegov izgled (močnejša postava – konstitucija) kot tudi druge osebnostne lastnosti, predvsem značajske (odgovornost, prizadevnost, naklonjenost) mu nikoli niso predstavljale ovire pri opravljanju dela, hkrati pa tudi ni čutil, da bi vojaška organizacija od njega zahtevala ali ga tako

ali drugače prisilila, da se osebnostno oziroma vizualno spremeni. Celo nasprotno, omogočila mu je možnosti, da vse omenjene lastnosti utrdi in izpopolni preko načina dela znotraj organizacije.

Zase pravi, da je močno samodejaven, vendar se pri pomembnejših odločitvah večkrat posvetuje z družino in tudi z ožjimi prijatelji, ki mu pomagajo odločiti se za najboljšo možno pot. Z njimi se večinoma posvetuje, ker mu je pomembno, da ga družina podpira in mu stoji ob strani. Vojaška organizacija mu ne predstavlja ovire pri sprejemanju osebnih odločitev, trdi, da mu je omogočila, da danes bolj podrobno in natančno razmisli o stvareh ter se na koncu odloči za najbolj optimalno izbiro. S tem je utrdil lastnost izogibanja prehitrim odločitvam in poskrbel za zadovoljstvo vseh, tako sebe kot tudi organizacije. S tem, da v vojaški organizaciji odločitve in ukaze določajo in sprejemajo drugi ter onemogočajo njegovo lastno izbiro, ni imel nikoli težav. To sprejema kot del službe in obveznosti, ki jih je sprejel z vstopom v vojaško organizacijo, vendar se včasih vpraša o smiselnosti določenih ukazov, zato tudi aktivno poveljujočemu predlaga spremembe o izvedbi nalog. Da je vstopil v vojaško organizacijo in sprejel takšen način dela in življenja, je bila povsem njegova lastna odločitev, saj si je že dolgo želel postati vojak in opravljati ta poklic. Njegova želja po vstopu se je povečala pri 18. letih, ko je na Upravi za obrambo obiskal informativni dan ter s tem pridobil vse informacije, ki jih je želel.

Da je postal oseba kakršna je danes, pravi, da je nanj najbolj vplival socializacijski dejavnik družbenih skupin. Tu izpostavi članstvo v prostovoljnem gasilskem društvu, kjer se je naučil veliko pomembnih stvari, med katere šteje skrb za sočloveka, tovarištvo, disciplino, delo v skupini preko raznih intervencij, hkrati pa se je tudi čustveno utrdil, saj je bil deležen težkih trenutkov v življenju, za katere pravi, da se jih z dobro ekipo da prebroditi. Te lastnosti, ki jih je pridobil, mu veliko pomagajo v vojaški službi, kjer jih s pridom uporablja, omogočile pa so mu tudi lažji vstop. V društvu, v katerega se je včlanil pri 13. letih, je aktiven član še danes, saj se redno udeležuje vaj, intervencij ter raznih izobraževanj doma in v tujini. Vrednote, ki jih je pridobil tukaj, je prenesel tudi na prijatelje ter ostale družinske člane.

Pravi, da od vstopa v vojaško organizacijo vidi nekaj majhnih osebnostnih sprememb, ki pa so večinoma pozitivne in vanje ni bil prisiljen, saj to vojaška organizacija nikakor ni poskušala doseči, zato so te nastale postopoma in se razvile glede na potrebe dela. Zase pravi, da je postal bolj resen, na trenutke zadržan, preudaren, odgovoren in bolj previden. To so opazili tudi prijatelji in družina, kar so pozitivno sprejeli in se strinjajo, da vojaška organizacija ni bistveno vplivala na spremembo njegove osebnosti, temveč je le utrdila njegovo že prej oblikovano

osebnostno strukturo. Tudi sam ima takšen pogled na delovanje vojaške organizacije in na njen način urjenja, dela in pravil, ki jih mora sprejeti vsak njen pripadnik. Pravi, da bi rad vojaško organizacijo približal mladim ljudem, saj omogoča, da se posameznik nauči smisla za red, odgovornost, disciplino ter pripadnost do soborcev in države, hkrati pa v vsakemu pripadniku vzbudi narodno zavest, ki se v današnjem času premalo odraža.

Proces resocializacije se pri Vojaku I ni zgodil oziroma sam pravi, da je z vstopom vanjo ni občutil. Zanima, da bi bil prisiljen prekiniti ali spremeniti obstoječe vrednote, naučeno vedenje, obnašanje ali celo izničiti učinke prejšnje socializacije ter se osebno spremeniti. Vanjo je vstopil prostovoljno, predvsem zaradi dolgoletne želje po takšnem poklicu, zato je ni imel večjih težav s prilagoditvijo režimu, ki velja znotraj tovrstnih organizacij. Zaradi predhodnih izkušenj iz članstva v gasilskem društvu, je bil navajen discipline, reda, skupinskega dela, urejenosti, izpolnjevanja ukazov in poslušnosti. Njegove značajske, duševne pa tudi telesne sposobnosti mu niso predstavljale ovir, ampak so mu celo pomagale, da je svoje potencialne najboljše izkoristil in danes z njimi uspešno prispeva k učinkovitejšemu delu vojaške organizacije.

VOJAK II

Oseba, predstavljena pod oznako Vojak II, je 25-letni fant, ki prihaja iz okolice Prebolda in je v Slovenski vojski zaposlen že 5 let. Njegovi začetki so bili v 74. pehotnem polku v Mariboru, kasneje pa je bil prestavljen v 20. pehotni polk v Celje, kjer dela še danes. Opravlja delo vodje skupine, kjer se vsakodnevno srečuje z različnimi tipi ljudi, ki jih mora znati obvladati, usmerjati in voditi.

Prihaja iz ločene družine, kjer poleg matere živi skupaj s starimi starši. Z očetom je v stalnem stiku in z njim ohranja dobre odnose. Oba starša in tudi stara starša opiše kot prijazne, delavne, marljive, dobrosrčne, iskrene in poštene osebe. Opisane lastnosti je torej podedoval od staršev, omeni pa, da je preko šole in prijateljev spremenil odnos do samega sebe. Skozi čas naj bi spoznal, da človek potrebuje določeno mero samozavesti, predvsem v svoji poklicni karieri, postopoma pa se je naučil spoštovati in poslušati samega sebe in biti samokritičen. Pove, da se od družinskih članov razlikuje po tem, da zna oceniti, koliko je sposobno njegovo telo, psiha in um ter, da odličneje izkorišča svoje znanje.

Živel je v dobrem in prijaznem družinskem okolju ter v družbi, kjer se je vedno počutil sprejetega. Ker prihaja iz mesta, je imel veliko možnosti, da se ukvarja z najrazličnejšimi hobiji, vendar se je že pri 6. letih odločil, da se vključi v prostovoljno gasilsko društvo. Pravi, da se je tako že zelo mlad navadil dela v skupini in skupnega bivanja od doma, kar mu nikoli v življenju ni povzročalo težav. Sčasoma se je začel usposablјati za operativnega gasilca in resneje sodelovati na intervencijah. S tem je dodobra spoznal delo in poslanstvo kot član določene organizacije ter ugotovil, kako zelo pomemben je ekipni duh in dobri medsebojni odnosi. Delo v vojaški organizaciji dobro usklajuje z delom v gasilskih vrstah, saj pravi, da so določene vrednote istega pomena na obeh straneh. Izkušnje iz gasilskega društva je prenesel v vojaško organizacijo, kjer je še dodatno utrdil delo v skupini, zaupanje, tovarišstvo in spoštovanje do sebe, soborcev in organizacije. Opredelil se je kot psihično močno in stabilno osebo, vendar opozori, da je takšen postal zaradi dogodkov, ki jim je bil priča ob gasilskih intervencijah; požari, prometne nesreče, delovne nezgode. Takrat je spoznal, da ni vse zaman in, da se v tovrstnih situacijah pokažejo vrednote, ki jih premore človek. Prišel je do spoznanja, da je lahko ponosen nase in na svojo osebnostno strukturo ter vrednote, s katerimi razpolaga ter, da vse naštetu odlično usklajuje v poklicnem in zasebnem življenju, kot tudi v gasilski organizaciji in pristočasnih dejavnostih.

Nekatere vrednote je prenesel iz vsakdanjega življenja v svoj poklic, kar mu je zelo koristilo, saj zase pravi, da je po naravi prijazen, delaven, aktiven in pošten človek, ter mu te lastnosti predstavljajo vrednote, s katerimi je rasel. Samo delo in življenje v vojaški organizaciji naj bi njegove že obstoječe vrednote spodbudilo k nadgradnji. Pravi, da nikoli ni občutil potrebe ali težnje po spremembi vrednot. Z gotovostjo trdi, da je v vojaški organizaciji postal bolj motiviran za delo, kariero in življenje. Postal je bolj narodno ozaveščen in zatorej kritizira ljudi, ki to vedno bolj pozabljajo oziroma zanemarjajo. Svojim vrednotam bo še naprej ostal zvest, saj z njimi dobro deluje v vojaški organizaciji in zasebnem življenju. Usmerjen pa je k temu, da jih še dodatno izpopolni in nadgradi.

Po Hipokratovi tipološki teoriji osebnosti o štirih temeljnih temperamentih meni, da najbolj pripada sangviniku z nekaj dodatki flegmatika. Opredeli se kot energičen, živahen, družaben in komunikativen. Pravi, da včasih preveč razmišlja o določenih stvareh, medtem ko spet drugič odreagira prehitro in ne premisli dovolj. Družba, prijatelji in sodelavci bi po njegovem mnenju povedali enako. V večini primerov naj bi ljudem to ugajalo in tudi sam večkrat sliši, da se ljudje v njegovi družbi dobro počutijo, kar mu je v veliko zadovoljstvo.

Strinja se, da so njegove osebnostne lastnosti pozitivno pripomogle k lažjemu delu v vojaški organizaciji in torej ne čuti potrebe, da bi se moral spremeniti, saj dobro deluje v enoti in je v dobrih odnosih z ostalimi člani in pripadniki organizacije. Potrdi, da večkrat pride do kakšnih nesoglasij oziroma trkov znotraj organizacije, saj je v njej veliko število ljudi, ki so si med seboj različni. Občasno pride do razlik pri fizični aktivnosti, saj so eni fizično sposobnejši od drugih, prav tako so pri učenju nekateri bolj dovzetni kot drugi. To rešujejo na način, da se povežejo kot ekipa in delujejo kot eno, saj so skupaj močnejši in to hitro spoznajo v določenih situacijah. Večjih nesoglasij v smislu »osebnostnih trkov z vojaško organizacijo« ali sprememb, ki bi jih bil primoran narediti ni občutil, navaja pa manjše konflikte z nadrejenimi ter njihovimi odločitvami, ki pa jih sprotno rešujejo na sestankih kolektiva. Pravi, da mu njegove značajske lastnosti, predvsem odgovornost, prizadevnost in iskrenost dobro pomagajo pri reševanju konfliktov in nesoglasij, saj opaža, da ga enota in pripadniki sprejemajo in upoštevajo njegovo mnenje.

Po telesnem izgledu je močnejše mišičaste postave in manjše rasti. Pred vstopom v vojaško organizacijo je tehtal veliko manj in bil psihofizično manj pripravljen. Trdi, da je v vojaški organizaciji pridobil na telesni teži in kondiciji, vendar v to ni bil prisiljen s strani organizacije, ampak je bila to lastna želja, saj sta aktiven življenjski slog in športna aktivnost pomembna za kvalitetno delo. Zatrdil pa je, da je delo spodbudilo njegovo dolgoletno željo po adrenalinskih športih in, da danes živi veliko bolj »akcijsko« kot prej, saj se, kakor mu dopušča čas, ukvarja s plezanjem, potapljanjem in skoki s padalom. Glede same telesne zgradbe nima večjih problemov pri aktivnostih v službi, razen manjših preglavic zaradi višine. Ker je manjše rasti, včasih stežka sledi tempu med pohodi, saj dela bistveno krajše korake, tako da mu je včasih lažje, če rahlo teče.

V življenju se velikokrat odloča po lastni presoji oziroma po lastnih prepričanjih, upošteva pa tudi pretekle izkušnje, tako da s tem do sedaj ni imel večjih težav. Sprejemanje odločitev in ukazov s strani nadrejenih sprejema kot del službe, v primeru nestrinjanj, pa skoraj vedno poda svoje mnenje. Njegov vstop v vojaško organizacijo je bila popolnoma lastna odločitev, za katero se je odločil po končani srednji šoli in želji, da se preizkusi v nečem novem.

Meni, da je nanj v življenju najbolj vplival socializacijski dejavnik družina. Vzgajali so ga v delovnem duhu, torej mu nikoli ni bila težava poprijeti za delo doma ali kjerkoli drugje, ko je bilo to potrebno. Družina igra zanj najpomembnejšo vlogo. Največ mu je pripomogla dobra vzgoja s strani staršev in starih staršev, od katerih se je tudi veliko naučil, saj so njihove izkušnje

vplivale tudi nanj. To mu je omogočilo, da se je doma in v družbi vedno dobro znašel in počutil sprejetega. Kot otrok je veliko časa preživel v naravi in jo spoznaval. Pravi, da se človek že v mladosti pripravlja na nadaljnje življenje, zaradi česar trdi, da boljše kot to posameznik izkoristi, lažje mu je na življenjski poti.

Prizna, da je vojaška organizacija nanj in na njegovo življenje dobro vplivala. Večjih sprememb ni doživljal, ampak je svojo osebnostno strukturo le nadgradil in utrdil. Od družbe in družine je dobil pozitivne povratne informacije, kar ga močno veseli, saj to pomeni, da razvija svojo osebnost v prav smer. Proces resocializacije ni občutil, saj je v vojaško organizacijo prišel prostovoljno, z veliko mero izkušenj iz gasilskega društva, dobro vzgojo, disciplino, redom, urejenostjo ter psihofizično pripravljenostjo. V zaključku tudi odkrito pove, da si nikoli ni mogel misliti, da bo nekoč delal v takšni organizaciji in postal takšen človek, kot je. Ponosen je na svojo osebnost, predvsem na to, da je postal bolj odgovoren, odločen, zanesljiv in prizadeven. Zato se bo tudi v prihodnje trudil izpopolniti in nadgraditi svojo osebnost ter tako pozitivno prispevati k delu vojaške organizacije.

VOJAK III

Oseba označena z Vojak III je pred letom dni upokojeni podpolkovnik, ki prihaja iz okolice Celja, po poklicu je diplomirani inženir strojništva. V vojaški organizaciji, v katero je vstopil v času nekdanje SFRJ (Socialistična federativna republika Jugoslavija), je preživel več kot 20 let. Kasneje je izstopil in vmes opravljal delo v Železarni Štore ter se kasneje vrnil nazaj kot pripadnik tedaj novonastale Slovenske vojske. Pravi, da je v vojaški organizaciji opravljal nešteto različnih funkcij, vendar nikoli tiste, za kar se je resnično izsolal. Večinoma je bil na položaju štabnih funkcij, kjer je skrbel za oskrbovanje in podporo vojaškim enotam. Vojak III ima ogromno izkušenj in različnih pogledov na dva nasprotna načina usposabljanja, življenja in dela v vojaških organizacijah.

Vojak III zase pravi, da je živel v stabilnem in urejenem družinskem in družbenem okolju. Prihaja iz dvostarševske družine, kjer sta ga starša vzgajala v duhu odgovornosti in poštenosti. Mater je opisal kot prijazno, vedno pripravljeno pomagati, skrbno in zaščitniško, medtem ko naj bi bil oče strožji, rad je imel disciplino, poslušnost in red. Opredelil se je kot »črna ovca« družine, saj naj bi močno odstopal od tega, kar sta si zanj želela starša. Vedno je bil energičen, živahen ter je rad delal tisto, kar ga je zanimalo in veselilo. Njegov pogled na svet se je močno

razlikoval od pogleda staršev, saj si je, nasprotno njima, želel aktivnega in dinamičnega življenja. V srednji šoli se je začel ukvarjati s športom in pričel s treningi karateja. Pravi, da so borilni športi najprikladnejši za razumevanje samega sebe, svoje vzdržljivosti, razumevanje skupinskega dela ter hierarhije (podrejanje in avtoriteta).

Doma in v okolju, v katerem je živel, je pridobil vrednote kot so odgovornost, vztrajnost, radovednost in učenje, saj pravi, da se je vedno rad lotil različnih stvari, poskušal in se učil. Tudi Vojak III je mnenja, da vstop v vojaško organizacijo in delo v njej, ni samo navadna služba, temveč je način življenja in tudi razmišljanja. Navaja, da kdor v vojaško organizacijo vstopi samo za (visoko) plačilo, je in bo vedno slab vojak. V vojaški organizaciji je pridobil naslednje vrednote: tovarištvo in lojalnost, predvsem lojalnost narodu, državi in nadrejenemu, pri tem pa izpostavi, da je le-ta omejena z njegovim obnašanjem. Hkrati je postal bolj požrtvovalen, to vrednoto je pridobil že v klubu karateja in povedal, da je velikokrat presegel samega sebe in ni stisnil repa med noge, kakor bi to naredil kje drugje.

Po Hipokratovi tipološki teoriji osebnosti o štirih temeljnih temperamentih nikakor ne spada med kolerika ali melanholika, saj po njegovem mnenju ti dve obliki temperamenta v vojsko nikakor ne spadata. Večinoma prevzema lastnosti sangvinika, kjer izpostavi živahnost, zgovornost in energičnost, pri flegmatiku pa stabilnost. Meni, da družba nanj gleda kot na zgovornega, delavnega in iznajdljivega, saj se zelo dobro znajde v vseh tehničnih zadevah, rad priskoči na pomoč, prav tako pa mu nikoli ne zmanjka tem za pogovor in druženje.

Vojaška organizacija od njega ni nikoli zahtevala, da bi se moral osebnostno ali kako drugače spremeniti. Navaja, da je razlog verjetno v tem, da se je za vstop odločil prostovoljno in si je vanjo tudi želel, zato ni imel večjih težav pri prilagajanju ali sprejemanju novega oziroma drugačnega načina življenja. Zanima, da bi kadarkoli doživel »osebni trk z vojaško organizacijo«, saj so mu njegove osebne značilnosti, telesna zgradba pa tudi sposobnosti bolj pomagale, da se je hitreje vključil in zaradi njih celo napredoval. Pravi, da je »trk z vojaško organizacijo« doživljal predvsem na način neprimerne, slabega ali nestrokovnega dela svojih nadrejenih, bil pa je priča tudi nečastnemu in celo kriminalnemu obnašanju nadrejenih. To je pri Vojaku III povzročilo, da je oblikoval negativni pogled na vojaško organizacijo in postal veliko bolj kritičen glede stalnega spreminjanja in dela znotraj tovrstne organizacije.

Po telesnem izgledu je majhen in srednje postave. V vojaški organizaciji je vse zadane naloge vedno opravljal brez večjih težav in naporov. Meni, da današnja vojska ni vojska iz srednjega veka, kjer je bila najpomembnejša fizična sila in izgled vojaka. Zahteve danes se hitro

spreminjajo - malo je takšnih, ki se nanašajo zgolj na telesno zmogljivost, zato se s tem spreminja tudi vrsta ljudi, ki vanjo prihajajo. Se pa strinja, da velja »zdrav duh v zdravem telesu« in, da je psihična vzdržljivost pogojena in podkrepljena s fizično.

Vojak III je v življenju odločitve vedno sprejemal sam in je zelo samodejaven. To ga tudi loči od njegovih staršev, za katere pravi, da si želijo, da bi jih za katere odločitve, ki jih je sprejel v življenju, večkrat povprašal. Zaupa svoji lastni presoji in verjame v svoje odločitve. Strinja se, da včasih vse odločitve niso najboljše, vendar pravi, da moraš v življenju narediti kaj narobe, saj je vsaka napaka tudi dobra lekcija. Njegova odločitev, da se pridruži vojaški organizaciji pri 18. letih je bila neobičajna, vzpodbudila pa je ogorčenje doma in v okolici, saj Slovenci takrat niso radi odhajali v vojsko, kaj šele se odločali za vojaško življenje. Vojak III meni, da nima težav s tem, da v vojski odločitve večinoma sprejemajo drugi, saj se je s tem potrebno sprijazniti in tudi vedeti, da nadrejeni vedo več od podrejenih, vednar pa se seveda od nadrejenih pričakuje, da le-ti odločajo pošteno in strokovno.

Po njegovem mnenju je nanj najbolj vplival socializacijski dejavnik šola, saj meni, da je pomembno hoditi v šolo, pridobivati čim več znanja, izkušenj in misliti s svojo glavo. V šolo je z veseljem hodil, saj je bil radoveden in se je rad učil, sprejemal izzive, se izpopolnjeval in obiskoval razne dodatne tečaje. Na prvo mesto torej postavlja izobraževanje, kamor bi tudi vojaška organizacija morala usmerjati svoje cilje ter se tako čim bolj povezati s civilnim izobraževalnim sistemom. Meni, da so vojaške šole in usposabljanja namenjena preoblikovanju posameznika in ne polaganju izpitov. Danes si tako mnogi napačno predstavljajo, da vojak postaneš samo s polaganjem izpitov in/ali preverjanjem znanja na usposabljanjih. Vojaške organizacije se spreminjajo, s tem pa tudi posamezniki, ki so potrebni za njeno delovanje.

Njegovo mnenje o vojaški organizaciji je mešano. Kritičen je do stalnega spreminjanja organizacije in nestrokovnega dela nadrejenih, glede vpliva vojaške organizacije na osebnost posameznika, pa meni, da bolj kot si »neprimeren« za vojsko, bolj se moraš spremeniti, vendar po drugi strani to danes ni več tako opazno, saj so vojaške organizacije večinoma profesionalne in prostovoljne. Vanje se vključujejo posamezniki, ki si takšnega načina življenja želijo, so telesno in duševno primerni, živijo s podobnimi vrednotami in jim vstop v vojaško organizacijo ne pomeni bistvene spremembe v načinu in kakovosti življenja, kakor je bilo to značilno za nekdanje nabornike. Opomni pa še, da mora posameznik računati na določene spremembe, saj brez njih nihče ne preživi.

Zase pravi, da v njegovem primeru do procesa resocializacije ni prišlo oziroma je ni občutil. Navaditi se je moral le vojaškega načina delovanja in urnika, kar pa mu ni povzročalo težav in mu je hitro prišlo v navado. Pravi, da resocializacijo danes doživljajo tisti, ki so razvajeni - so živeli »v vati«, iz razbitih družin, brez prave vzgoje, discipline in vloge pomembnih oseb (oče, trener, učitelj) ter naborniki, ki so morali v vojsko ne po lastni želji in večinoma prisilno. Pri njih proces resocializacije terja večje napore. Takšnih oseb pa je danes v vojaški organizaciji vedno manj, zato se s takšnimi procesi tudi vojske ne srečujejo več. Danes vojaške organizacije posameznike, ki vstopajo vanjo poskušajo samo naučiti, izobraziti, pripraviti, predvsem pa utrditi vse njihove lastnosti in sposobnosti ter jih čim bolj izkoristiti v prid vojaške organizacije.

SKLEP

Vsi sodelujoči prihajajo iz urejenega in stabilnega družinskega in družbenega okolja. Večinoma so iz dvostarševskih družin, razen Vojak II, ki živi z materjo in starimi starši, vendar je kljub temu v stalnih in dobrih stikih z očetom. Družinsko okolje je na vse pozitivno vplivalo, saj so živeli v poštenem, delavnem in aktivnem okolju. Njihove možnosti, da v življenju počno, kar si želijo, so bile vedno odprte, čeprav je Vojak III imel pri tem manjše težave, zaradi česar se je opredelil kot »črna ovca« družine, vendar je kljub temu vedno strmel k tistemu, kar je želel. Vojak I in Vojak II sta pridobila veliko izkušenj iz njunega prispevka h gasilskemu društvu, Vojak I pa ga tudi opredeli kot najpomembnejši dejavnik socializacije njegovega osebnostnega razvoja. Oba sta se v njem navadila in naučila dela v skupini, pomoči, bivanja od doma, ekipnega duha in pridobila vrednote kot so pogum, čast, pripadnost in disciplina. Vojak III pa je v mladosti treniral karate, zaradi česar meni, da so borilni športi zelo koristni za razumevanje samega sebe, svoje vzdržljivosti, razumevanje skupinskega dela ter hierarhije. Slednjega je najbolj zaznamovala šola, saj mu je pomembno, da se ljudje izobrazijo in pridobijo znanje in izkušnje. Trdi, da je šola tista, ki te v življenju najbolj izoblikuje. Šola po njegovem mnenju odpre posamezniku možnosti, na podlagi katerih lahko v življenju sprejema odločitve, pomembne za svojo nadaljnjo življenjsko pot. Navaja, da bi vojaške organizacije morale bolj poskrbeti za sodelovanje s civilnim sektorjem, s tem pa bi bile sposobne pridobiti ljudi z ustrežno izobrazbo, lastnim mišljenjem in znanjem ter jih ne spreminjati, temveč nasprotno, utrditi in oblikovati njihovo osebnostno strukturo, za potrebno in učinkovito delo organizacije. Zanimivo je dejstvo, da le Vojak II navaja, da je nanj najbolj vplival dejavnik družine. Vzgajali

so ga v delovnem duhu, največ pa se je naučil od starih staršev in njihovih izkušenj. Meni, da je družina podlaga, na kateri gradiš svojo osebnost. Družinski krog te pripravlja za nadaljnje življenje, deli napotke, izkušnje, vrednote in sprejetje določenega načina življenja, dela in ravnanja.

Po Hipokratovi tipološki teoriji osebnosti o štirih temeljnih temperamentih vprašani spadajo v polje med sangvinikom in flegmatikom, izključujejo pa lastnosti kolerika in melanholika. Strinjajo se, da ti dve obliki temperamenta pri posameznikih v vojaško organizacijo ne spadata. Večina prevzema lastnosti sangvinika, kjer se opredelijo kot prijazne, delavne, marljive, živahne, prijateljske in energične osebe, medtem ko pri lastnostih flegmatika zase menijo, da veljajo za zanesljive, stabilne in razmišljujoče. Potrebno je vedeti, da gre tukaj le za ozko opredelitev njihovih osebnosti in da je takšna Hipokratova delitev človekovih lastnosti preveč črno-bela, vendar nam kljub temu daje vpogled v to, kakšni so posamezniki, ki jih danes srečujemo v vojaških organizacijah. Za natančnejšo raziskavo bi bilo potrebno raziskati njihove osebnostne lastnosti na podlagi novejših vprašalnikov avtorjev s področja pojmovanja osebnosti.

V družinskem okolju so vsi trije prevzeli in oblikovali naslednje osebnostne lastnosti: delavnost, poštenost in odgovornost, zaradi česar jim te lastnosti še danes predstavljajo tudi vrednote doma in na delovnem mestu. Vojak I je kasneje svoj sistem vrednot dopolnil še v gasilskem društvu, kjer je pridobil vrednote kot so čast, pogum in disciplina, Vojak III pa omeni, da je šola dodala še znanje, radovednost in učenje. Nihče ni nikoli občutil ali zaznal, da bi zaradi dela v vojaški organizaciji moral spremeniti svoje vrednote ali celo opustiti tiste, ki jih je vanjo prinesel. Vsi še naprej ostajajo zvesti svojemu sistemu vrednot in brez večjih težav sprejemajo vojaško identiteto, saj se njihove osebnostne vrednote bistveno ne razlikujejo od tistih, s katerimi se srečujejo v vojaški organizaciji. So pa znotraj nje utrdili obstoječ vrednotni sistem in mu dodali požrtovalnost ter lojalnost narodu, državi in nadrejenemu. Soglasno so mnenja, da delo v vojaški organizaciji ni le navadna služba, temveč način življenja in da jim vojaška organizacija z danimi nalogami in delom venomer omogoča, da razvijajo in izpopolnjujejo svoje vrednote, ki so vedno dobrodošle, še posebej v kritičnih trenutkih. Po telesni zgradbi in videzu so si vsi trije relativno podobni, Vojak I je srednje rasti in močnejšega videza, Vojak II majhne rasti z močnejšo mišičasto postavo, Vojak III pa prav tako srednje rasti in suhe postave. Strinjajo se, da je zaradi bolj aktivnega življenja v vojski, večjih naporov, pohodov in drugih aktivnosti dobra psihofizična aktivnost nujno potrebna. Zatorej zavračajo

trditev, da bi vojaška organizacija od njih zahtevala spremembo videza ali celo telesnega izgleda. Vendar je Vojak I priznal, da je z vstopom v vojaško organizacijo izgubil nekaj kilogramov in pridobil vzdržljivost, Vojak II pa je nasprotno pridobil dodatne kilograme, medtem ko se Vojak III telesno ni spremenil. Te spremembe naj bi po odgovorih nastale postopoma in ne zaradi pritiska s strani vojaške organizacije, temveč bolj kot postopna prilagoditev, da bi lastno delo in življenje postalo bolj kvalitetno in boljše. Vojak III tudi kritično pristopi k omenjeni tematiki, saj je mnenja, da danes fizična moč in izgled vojaka nista več ključnega pomena tako kot nekoč in, da so danes od posameznikov vedno bolj zahtevajo tudi umske sposobnosti (inteligenca, znanje, spretnost).

Vsi trije zase pravijo, da so močno samodejavni, kar pomeni, da večino odločitev sprejemajo po lastni volji. Njihova želja za vstop v vojaško organizacijo je bila popolnoma lastna in prostovoljna, večinoma pa je temeljila na želji po aktivnem in razgibanem življenjskem stilu.

V situacijah v vojaški organizaciji poskušajo sprejemati odločitve na podlagi izkušenj in tako, da poslušajo lastno mnenje in hkrati delajo dobro za skupino in organizacijo. S tem, da drugi sprejemajo odločitve in ukaze nimajo težav in to sprejemajo kot del službene obveznosti. Seveda v določenih primerih prihaja do nesoglasij ali nasprotij, kjer pa nihče od njih nikoli ni čutil, da ne bi smel povedati svojega mnenja, odločitve ali spremembe.

Vsi vprašani se strinjajo, da v vojaški organizaciji pride do osebnostnih sprememb, vendar te spremembe niso velike oziroma ne takšne, da bi se posameznik bistveno spremenil ali celo na novo izoblikoval osebnostne lastnosti, na katerih je zgradil osebnostno strukturo preko razvoja in socializacije. Vojak I je pri sebi opazil nekaj majhnih sprememb, ki pa so večinoma pozitivne in jih je razvil sam, z namenom, da bi izboljšal kvaliteto dela, prav tako pa so mu le-te pripomogle, da se znotraj organizacije boljše znajde. Postal naj bi bolj resen, na trenutke zadržan, preudaren, odgovoren ter bolj previden kar naj bi opazila tudi njegova družina in prijatelji, ki takšne spremembne pozdravljajo in zanikajo, da bi vojaška organizacija s pravili in načinom dela poskušala vplivati na njegovo osebnostno strukturo. Tudi sam še naprej ohranja pozitiven pogled na delovanje vojaške organizacije in sprejema spremembe, saj so večinoma pozitivne in ga utrjujejo kot osebnost pa tudi kot pripadnika vojaške organizacije. Tudi Vojak II ni občutil kakšnih osebnostnih sprememb, vsaj ne v negativnem smislu, navaja pa, da ga je vojaška organizacija spodbudila, da danes živi veliko bolj aktivno kot prej in, da danes sprejema odločitve veliko bolj zrelo. Izgubil je strah pred določenimi stvarmi ter utrdil svoje voditeljske sposobnosti, saj je bil postavljen na položaj vodje oddelka, zaradi česar se je znašel pred velikim

izzivom. Vojak III pa da so določene spremembe pri posamezniku v vojaški organizaciji obvezne. Sam je doživel nekaj manjših sprememb, ampak so le-te zanemarljive. Razloži, da vojaške organizacije danes ne poskušajo (pre)oblikovati posameznike, ki vstopajo vanjo, saj to ni več potrebno, ampak želijo nasprotno, jih naučiti in pripraviti na vojaško življenje, predvsem pa utrditi njegovo osebnostno strukturo in jo izkoristiti v prid vojaški organizaciji. Po pridobljenih odgovorih so vse tri osebe ponosne na svojo osebnostno strukturo in so mnenja, da so jim njihove osebnostne lastnosti pozitivno pripomogle k uspešnemu delu v vojaški organizaciji in niso oziroma ne občutijo nikakršnih pritiskov, da bi se morali osebnostno spremeniti.

ZAKLJUČEK

Namen diplomske naloge je bil ugotoviti vpliv vojaške organizacije na osebnost posameznika. Vojaška organizacija velja za poseben družben sistem, v katerem veljajo določena pravila ravnanja, dela in življenja. Vstop vanjo še zdaleč ni lahek, saj od posameznika, ki sprejme takšno odločitev, zahteva številne spremembe. Posameznik je z vstopom primoran sprejeti določene vrednote, disciplino, se podrediti hierarhični strukturi in kot posebnost vojaške organizacije sprejeti dejstvo, da lahko pride do možnosti uporabe sile ter izpostavljanja lastnega življenja ali življenja drugih za doseganje ciljev organizacije.

Mnogi dejavniki, interakcije, povezave in procesi, ki smo jim priča skozi življenje, nas oblikujejo v edinstvena in neponovljiva bitja. Posameznik skozi dejavnike socializacije družina, šola in družbene skupine, v katere se tekom življenja vključi - oblikuje svojo osebnostno strukturo. Preko slednjih pridobiva, spreminja ali utrjuje svoje osebnostne lastnosti in jih prilagaja življenjskim situacijam. Osebnostna struktura, ki jo posameznik zgradi, pa mu kasneje pomaga pri prilagajanju, učenju, delovanju v različnih družbenih okoliščinah, sprejemanju novih kulturnih vzorcev in vlog ter pri vključevanju v socialni sistem.

V vojaški organizaciji, ki jo še vedno opredeljujemo kot specifično vrsto znotraj družbe, je potrebno biti pozoren na to kdo in kakšni so njeni člani oziroma kakšne lastnosti le-ti posedujejo. Pri tem, da bi bilo delovanje vojaške organizacije čim bolj učinkovito, je potrebno razumeti človekovo naravo, še posebej v današnjem času, ko lahko govorimo o nekakšni krizi vojaških organizacij, ki je posledica pomanjkanja mladih, ki bi želeli vstopiti ali celo dlje časa

ostati v vojski, ter posledica prehoda iz naborniške v profesionalno vojsko. Na podlagi intervjujev, ki sem jih opravil z osebami označenimi pod kraticami Vojak I, Vojak II in Vojak III, sem poskušal ugotoviti, kakšne osebnostne lastnosti te osebe posedujejo, iz kakšnega okolja prihajajo, kdo ali kaj je najbolj vplival na njihov razvoj in posledično odgovoriti na zastavljeno raziskovalno vprašanje **R1:** *Ali vojaška organizacija, kot poseben tip družbene organizacije, razvije nove osebnostne lastnosti pri posamezniku ali samo utrdi že obstoječo oblikovano osebnostno strukturo človeka, ki jo v vojsko prinese skozi procese socializacije in razvoja?*

Temeljne ugotovitve pri pisanju diplomskega dela so, da v današnjem času težko govorimo o procesu resocializacije v okviru vojaških organizacij. Nihče izmed vprašanih procesa ni doživel, oziroma vsaj ne v njegovi popolni definiciji. Vsi trije zanikajo, da bi bili v katerokoli situacijo prisiljeni ter zanikajo, da bi prišlo do prekinitve ali spremembe obstoječih vrednot, stališč in norm ali do »prisilnega« sprejetja novih, za vojaško organizacijo sprejemljivih lastnosti. Sodelujoči so v vojaško organizacijo vstopili z zavestno odločitvijo po opravljanju takšne vrste dela, kar pomeni, da so se zavedali, kaj vse lahko pričakujejo. Takšen način dela in življenja jim ugaja, zato niso občutili nikakršnih pritiskov in potreb po spremembah ali celo poskusov izničenja učinkov njihove prejšnje socializacije. Nasprotno, celo navajajo, da je bila vojaška organizacija odprta in jim je omogočila, da svoje osebnostne lastnosti izpopolnijo, nadgradijo oziroma utrdijo ter tako pozitivno prispevajo k učinkovitejšemu delu organizacije.

Vzrok takšnih odgovorov lahko poiščemo v okolju, v katerem so danes vojaške organizacije primorane delovati.

Danes je večina vojaških organizacij prestopila na profesionalno poklicno popolnjevanje sil in opustila prej znano obliko naborniške vojske. Vojak III, ki je preživel veliko časa v obeh sistemih navaja, da je o resocializaciji možno govoriti samo v naborniških vojskah, kjer se srečujemo z ljudmi, ki nimajo ambicij, volje in želje biti v vojaški organizaciji, v kateri so se znašli prisilno. Zatorej se je vojaška organizacija primorana posluževati težkega, napornega, v nekaterih primerih tudi skrajnega načina urjenja, učenja in priprav na delovanje posameznika in enote, za vsaj delno učinkovit prispevek k vojaški organizaciji. Vojak III omeni, da je danes proces resocializacije večinoma možen pri razvajenih posameznikih brez prave vzgoje, vendar poudari, da je tega iz leta v leto manj, saj se s takšnimi procesi vojske ne srečujejo več, ker je vstop v vojaško organizacijo lastna odločitev. S tem pa je samo delo, urjenje, usposabljanje in življenje postalo bistveno lažje, tako za posameznike kot za tovrstno organizacijo.

Na podlagi odgovorov sem ugotovil, da vprašane osebe, ki danes poklicno delajo v vojaški organizaciji, prihajajo iz urejenega in stabilnega družinskega in družbenega okolja, kjer že pridobijo določene osebnostne lastnosti, ki jih kasneje prevzamejo in na podlagi njih oblikujejo lasten sistem vrednot. V večini gre za posameznike, katerih vrednote so podobne tistim, s katerimi se kasneje srečajo v vojaški organizaciji. Te še dodatno utrdijo, k njim pa dodajo še vrednote kot so pogum, čast, pripadnost in lojalnost narodu ter državi. Za vstop v vojaško organizacijo se danes odločajo posamezniki, ki se v življenju ukvarjajo ali so se ukvarjali z različnimi dejavnostmi, v katerih velja podoben sistem dela, ravnanja in življenja kot smo ga priča v vojski. S tem rastejo in prevzemajo vloge, ki jim kasneje pripomorejo k lažji odločitvi za tovrstno delo, z izkušnjami, ki jih prenesejo iz civilnega sveta pa uspešno pripomorejo k uresničevanju želenih ciljev organizacije. V sodobnem svetu se spreminjajo oblike in vrste groženj varnosti, zato je ni več izključnega poudarka na fizični moči in telesnih sposobnosti vojaka, vendar so zdaj v ospredju druge, predvsem umske sposobnosti (inteligenca, znanje, spretnost). Kljub temu je dobra psihofizična pripravljenost ključ do kvalitetnega in dobrega dela v vojaški organizaciji, kar posamezniki pogosto sami predvidijo in ne čutijo, da bi bili v to prisiljeni. Tako poskušajo telesne lastnosti, ki jih definirajo, prilagoditi vrsti dela in si ga s tem olajšati. Danes vojaške organizacije izvajajo natančne preglede vseh, ki si želijo vstopiti vanjo in njihove osebnostne lastnosti čim bolj izkoristiti v svoj prid. Ne gre več samo za navadno kopičenje človeške sile in njihovo uporabo za namene odvracanja groženj, kakor je bilo to v navadi v preteklosti, temveč današnje vojaške organizacije delajo predvsem na učenju, pripravi in utrjevanju osebnostne strukture njenih pripadnikov.

V zaključku lahko torej, zaradi vseh omenjenih dejavnikov, ki so vplivali na spremembo vojaških organizacij, preprosto odgovorim na raziskovalno vprašanje. V vojaški organizaciji oziroma pod njenim vplivom, vsekakor prihaja do osebnostnih sprememb posameznikov in pridobivanja novih lastnosti. Vendar so le-te majhne, celo zanemarljive v smislu, da bi se posameznikova osebnostna struktura bila primorana spremeniti izključno zaradi dela v tovrstni organizaciji. Večinoma posamezniki le utrdijo svojo osebnostno strukturo, dobijo potrditev svojih osebnostnih lastnosti, ki se še posebno izkažejo v določenih nalogah, utrdijo sistem vrednot, ki ga dopolnijo z vrednotami organizacije ter z dodatnim učenjem, usposabljanjem in urjenjem poskušajo čim bolj pozitivno izkoristiti lastno osebnostno strukturo, ki so jo prenesli v vojaško organizacijo in z njo prispevati k njeni boljši prihodnosti. Razlog je v tem, da mora vojak živeti v obeh okoljih, v vojaškem in civilnem, zaradi česar je primoran ohranjati integriteto osebnosti, ki mu omogoča preživetje v obeh svetovih. Obenem s tem vojaška

organizacija posameznikom omogoča večjo svobodo, upošteva njihove potrebe, vrednote, znanje, sposobnosti in osebnostne lastnosti. Tako sta hkrati zadovoljni obe strani, vojaška organizacija in njeni pripadniki.

LITERATURA

1. Barle, Andreja, Alojz Pluško, Bojana Novak-Fajfar, Mirjam Počkar in Tanja Popit, ur. 1995. *Sociologija*. Ljubljana: Zavod Republike Slovenije za šolstvo.
2. Flere, Sergej. 2000. *Sociologija*. Maribor: Pravna fakulteta.
3. Frigelj, Dejan, Pavlina Želimir in Zoran Komar, ur. 2003. *Vojna psihologija: priručnik za hrvatske časnike*. Zagreb: Ministarstvo obrane Republike Hrvatske.
4. Goričar, Jože. 1980. *Temelji obče sociologije*. Ljubljana: DZS.
5. Jakič, Manica. 2010. *Organizacijska kultura in socialne reprezentacije v Slovenski vojski*. Ljubljana: FDV.
6. Južnič, Stane. 1993. *Identiteta*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
7. Kompare, Alenka, Irena Dogša, Mihaela Stražisar, Norbert Jaušovec in Tomaž Vec, ur. 2001. *Psihologija – spoznanja in dileme*. Ljubljana: DZS.
8. Kompare, Alenka, Irena Dogša, Janina Curk, Mihaela Stražisar in Tomaž Vec, ur. 2006. *Uvod v psihologijo*. Ljubljana: DZS.
9. Lubi, Darko. 1995. *Vodenje in poveljevanje – pojmovno – teoretična izhodišča*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
10. Musek, Janek. 1977. *Psihologija osebnosti*. Ljubljana: DDU Univerzum.
11. --- 1982. *Osebnost*. Ljubljana: DDU Univerzum.

12. --- 1993. *Znanstvena podoba osebnosti*. Ljubljana: Educy.
13. --- 1999. *Psihološki modeli in teorije osebnosti*. Ljubljana: Filozofska fakulteta, Oddelek za psihologijo.
14. --- 2005a. *Predmet, metode in področja Psihologije*. Ljubljana: Filozofska fakulteta, Oddelek za psihologijo.
15. --- 2005b. *Psihološke dimenzije osebnosti*. Ljubljana: Filozofska fakulteta, Oddelek za psihologijo.
16. --- in Vid Pečjak. 1992. *Psihologija*. Ljubljana: DZS
17. --- 2001. *Psihologija*. Ljubljana: Educy.
18. Obrulj, Vojko. 2011. Paradigma vodenja in poveljevanja pri uveljavljanju vojaške discipline. *Sodobni vojaški izzivi* 13 (4): 49–67.
19. Počkar, Mirjam, Andreja Barle Lakota, Stanislav Andolšek in Tanja Popit, ur. 2011. *Uvod v Sociologijo*. Ljubljana: DZS.
20. *Pravila službe v Slovenski vojski*. 2009. Ur. l. RS 84/2009 (11. november 2009).
21. Prebilič, Vladimir in Jelena Juvan. 2012. (Ne)obstoj slovenske vojaške identitete. *Sodobni vojaški izzivi* 14 (1): 55–69.
22. Primožič, Evgen. 2013. Timsko delo v Slovenski vojski. *Sodobni vojaški izzivi* 15 (4): 101–121.
23. Povše, Maja, ur. 2010. *Delovanje za zdravo življenje*. Ljubljana: Zavod IRC.
24. Rojc, Gregor. 2016. *Civilno-vojaško sodelovanje skozi vertikalno osnovnega šolstva v Republiki Sloveniji*. Magistrsko delo. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
25. Rus, Velko S. 2011. *Socialna, societalna in socio-psiho-logija/psiho – sociologija*. Ljubljana: Filozofska fakulteta, Oddelek za psihologijo.
26. Sušelj, Erika. 2009. *(Re)socializacija osebe v zaporskem sistemu*. Diplomsko delo. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
27. Vuga, Janja, Gašper Kavšek, Katarina Rajh, Katja Cimermančič, Rafaela Križman in Urška Učakar. 2013. Socialna, institucionalna in organizacijska podpora v pohlepni

institucijah: zadovoljstvo slovenskih vojaških družin. *Sodobni vojaški izzivi* 15 (2): 111–129.

28. Želimir, Pavlina in Zoran Komar, ur. 2005. *Vojna psihologija: priručnik za hrvatske časnike*. Zagreb: Ministarstvo obrane Republike Hrvatske.

29. Žerovnik, Angelca, ur. 1998. *Državlanski forum – Družina in šola*. Ljubljana: Založba Družina.

30. Wynne, Edward A. 1979. *Schools and Socialization*. Dostopno prek: http://www.ascd.org/ASCD/pdf/journals/ed_lead/el_197904_wynne.pdf (13. jun. 17).

PRILOGA A: INTERVJU

1. Predstavite in omenite kdo ste, koliko ste stari, od kod prihajate, kako dolgo ste zaposleni v vojaški organizaciji in katero mesto zasedate? Kakšno je bilo oziroma je danes vaše delovno okolje in zakaj ste se odločili zaposliti v vojaški organizaciji?
2. Primerjate se z ostalimi družinskimi člani (po telesnih značilnostih, temperamentu, značajskih lastnostih, vrednotah, pogledu na svet). V katerih značajskih lastnostih ste si podobni in katere lastnosti se pojavljajo pri vseh članih družine? Prepoznate pri sebi katero značajsko lastnost, po kateri so ločite od družine, in za katero menite, da je nastala pod vplivom okolja in ne toliko pod vplivom dednosti?
3. Razmislite o družinskem in družbenem okolju, v katerem ste živeli in ju opišite, kako je to okolje vplivalo na vas? Razmislite o organizaciji, društvu, športni ekipi ali drugi formalni/neformalni skupini, v katero ste bili kadarkoli vanjo vključeni oziroma ste še vključeni. Kako tam poteka delo, kakšni so odnosi in sistem vrednot ter razmislite katere lastnosti tam potrebujete oziroma ste jih prav tam razvili? So vam lastnosti pridobljene v teh skupinah danes kako v pomoč v vojaški organizaciji?
4. Katere vrednote so tiste, ki vas usmerjajo k aktivnosti doma in katere v vojaški organizaciji (kakšen je vaš sistem vrednot)? Ostajate zvesti svojim vrednotam, načinu razmišljanja ali ste ga spremenili/utrdili z delom v vojaški organizaciji?
5. Če bi se morali opredeliti glede na svoje osebnostne lastnosti s pomočjo Hipokratove tipološke teorije osebnosti, kako bi se opisali? Menite, da enako na vas gledajo vaši prijatelji, sodelavci?
6. Ali menite, da so vaše osebnostne lastnosti pripomogle k lažjemu delu v vojaški organizaciji ali ste jih morali spremeniti/utrditi glede na potrebe dela v vojski, da bi se

vanjo lažje vključili? Navedite primer, ko je prišlo do trka med vami in vojaško organizacijo ter opišite kako ste se odzvali, kako ste videli to situacijo, kako je na vas vplivala, kakšna je bila vaša reakcija, ste bili nezadovoljni ali ste se ji z lahkoto prilagodili? Pri čem opazate spremembe (če jih opazite) zaradi poklica v vojaški organizaciji?

7. Kakšni ste po telesni zgradbi in po videzu. Imate že vse življenje takšen izgled in takšno konstitucijo telesa? Ste telesno zgradbo spremenili/nadgradili zaradi vstopa v vojaško organizacijo? Ali je sprememba telesnega izgleda, videza in konstitucije bila prostovoljna ali prisilna oziroma nujna? Vas telesna zgradba ovira ali pomaga pri delu v vojaški organizaciji?
8. Kako samodejavni ste pri svojih odločitvah, se odločate v življenju po lastnih prepričanjih in lastni presoji ali na odločitve vplivajo ostali dejavniki (okolščine, družina, prijatelji)? V vojaški organizaciji odločitve sprejemajo drugi, kako sprejemate uboganje ukazov in nalog? Je bila odločitev za vstop v vojaško organizacijo vaša lastna želja po takšni vrsti dela ali je nasprotno, v vašem primeru možno govoriti o pritisku/vplivu družbe, prijateljev, družine ali kakšnega drugega dejavnika?
9. Kateri izmed dejavnikov socializacije je imel na vas največji vpliv in po čem to sklepate?
10. Ste se zaradi vojaške organizacije kakorkoli spremenili, ali postali kako drugačni, predvsem osebno? Ste morebiti od vojaške organizacije prevzeli česar niste navajeni, niste pričakovali ali si celo ne bi mislili, da boste pridobili? So morebitne spremembe v vaši osebnosti opazili družinski člani, prijatelji?
11. Ali je vojaška organizacija od vas pričakovala, da se osebno spremenite oziroma ste kadarkoli to občutili?
12. Kako ste se odzvali na proces resocializacije vojaške organizacije oziroma ali je v vašem primeru do nje sploh prišlo? Ste imeli težave za seboj pustiti specifične osebne lastnosti, ki vas definirajo, način življenja, ki ste ga vajeni, navade in ostale stvari, ki ste jih gradili skozi življenje? Ali ste bili navajeni podobnega načina življenja, ki velja za vojaško organizacijo? Opazite pri sebi, da ste na kakšen način spremenil socialno obnašanje zaradi dela v vojaški organizaciji?